

JONOTHAN NEELANDS

STRUKTUROVÁNÍ DRAMATICKÉ PRÁCE

směrem k vytváření objektivních kritických úsudků a zobecnění, týkajících se podstaty divadla a možností, které divadlo nabízí.

Pro účely této knihy jsou použity následující pracovní definice:

DIVADLO je autentickou zkušeností, která vzniká, když si lidé představují, že jsou někým jiným, že se nacházejí na nějakém jiném místě nebo v nějakém jiném čase a podle toho se chovají. Tato definice se snaží zachytit všechny formy tvořivého napodobivého chování od volné přirozené hry malých dětí (kterou lidé sice později před ostatními skrývají uvnitř, ale stále ji i ve vyšším věku hrají, např. když se připravují na rozhovory a události, které mají přijít) až po divadelní představení hrané herci pro diváky.

VÝZNAMY jsou na divadle vytvářeny jak pro diváky, tak i pro herce prostřednictvím nesukutečného a symbolického užití lidského bytí v daném čase a prostoru. To může být ještě umocněno symbolickým užitím předmětů, světla a zvuku. Dramatické konvence pak popisují formu, kterou tyto vztahy mají, na různých úrovních divadelní zkušenosti.

KONVENCE jsou ukazatelé cest, na nichž na sebe mohou vzájemně působit čas, prostor a naše přítomnost, a které mohou být fantazií tvarovány tak, aby vytvářely na divadle nejruznější významy. Různé konvence tedy budou zdůrazňovat různé kvality ve využití divadelních možností času, prostoru a lidské přítomnosti. Co se týká času, ten například v improvizacích dává vzniknout vztahu, který je velice blízký skutečnosti, v tom smyslu, že čas plyne obdobným tempem jako ve skutečném životě a herec se chová a užívá prostor přirozeným způsobem; v živých obrazech je čas uvězněn a zmrazen, takže může být po určitý delší časový úsek zkoumán jen jeden jediný okamžik, který v nich byl zachycen; v pantomimických aktivitách herec využívá často prostor zjevně symbolicky, překračuje přítom "přirozené" užití gesta a prostoru, aby sdělil dané významy.

První část této knihy se věnuje některým konvencím tak, aby vznikla "paleta", kterou mohou učitelé/vedoucí a studenti využít při divadelních aktivitách; využití této "palety" k namalování celistvého obrazu vyžaduje dovednosti, jako jsou vnímavost, citlivost, v dobrém slova smyslu řemeslnost, které se vyvíjejí praktickou účastí a vlastními pokusy v divadle samém. Druhá a třetí část knihy potom uvádějí postupy, které mohou pomáhat učitelům /vedoucím a studentům při zkoumání použití palety těchto konvencí.

ČÁST 1 PRŮVODCE DRAMATICKÝMI KONVENCEMI

PRINCIPY

Výše nabídnutá definice divadla zdůrazňuje širokou jednotu, protínající škálu činností, které v sobě obsahují představivost a fantazijské užití času, prostoru a lidského bytí jako svůj společný rys. Na divadlo není pohlíženo jako na

ÚVOD

Cílem této knihy je popsat některé z divadelních a dramatických konvencí, které mohou využívat učitelé/vedoucí a studenti při strukturování dramatických aktivit; ať jde o improvizovanou dílnu, aktivní zkoumání textů a jejich významů, nebo o dílnu účastníků pro ostatní studenty. Dále tato kniha nabízí modely pro proces strukturování dramatických aktivit, ve kterých je ukázáno užití konvencí jako součást dynamického procesu, který umožňuje studentům hledat, poznávat a sdělovat významy prostřednictvím divadelního tvaru.

Tato kniha není vyčerpávajícím průvodcem při praktickém studiu divadla; spíše se snaží popsat různé variace jednotlivých forem, které mohou být použity nebo vyzkoušeny jako součást základního uměleckého procesu komunikace a vyjádření významů prostřednictvím divadla.

Autor vychází z předpokladu, že stejně jako u ostatních uměleckých forem, se i divadelní zkušenosti odlišují od zkušeností z reálného života, a to vědomým užitím tvaru, který se snaží upoutat nejen rozum, ale i cit. Na divadle jsou významy, společenská pravidla a vztahy zveřejňovány a tvarovány a získávají uměleckou podobu prostřednictvím dramatických konvencí. Totéž platí i pro všechny ostatní umělecké formy, které využívají vědomé a popsatelné konvence za účelem sdělování významů. Dále se vychází z předpokladu, že porozumění možnostem (a hranicím) divadla poskytuje studentům příležitost hlouběji nahlédnout do divadla jako umělecké formy a zároveň jim dává možnost lépe zvládat jeho prostředky a využívat je v osobních i sociálních situacích.

POPIS DIVADELNÍCH A DRAMATICKÝCH KONVENCÍ

Popis divadelních a dramatických konvencí uváděných v této knize předpokládá následující:

- že pojem divadlo neznamena jen jednorázovou činnost, tedy pouze veřejné předvedení divadelní hry před diváky;
- že divadlo existuje jako proces výkladu lidského jednání a myšlení a zároveň je i procesem jejich vyjádření, což vychází ze základní lidské potřeby zobrazovat svět prostřednictvím umění;
- že smysluplná a osobně užitečná divadelní aktivita je právem i výsadou každého člověka, umožňující všem rozvíjet kulturu své rasy, třídy, pohlaví, věku nebo rozvíjet své schopnosti;
- že při základním studiu divadla je potřeba jít dál než jen k úvahám o dramatickém textu a k dovednostem spojeným s herectvím;
- že porozumění divadlu je aktivním procesem, který umožňuje studentům postupovat od vlastních subjektivních zkušeností s divadlem

úzký nebo výjimečný soubor kulturně omezených forem. Definice jsou vybrány tak, aby zasadily tuto knihu do souvislostí, v nichž vzniká divadlo tvořené mladými lidmi, a aby zachytily potřebu pojmenovat proces tvoření v divadle, který umožňuje poznání souvislostí a vývoje ve zkušenostech napříč věkovými stupni od věku, jenž nachází první divadelní zkušenosti ve hře, až ke generaci, která hledá uspokojení v široké škále kontextů včetně své účasti v roli jak herců, tak i diváků. Zvolená definice ovlivnila výběr konvencí ve dvou důležitých směrech, které společně odrážejí hodnoty divadla a vzdělávání obsažené v této knize:

- Konvence a příklady byly vybrány tak, aby zdůraznily interaktivní podobu vzájemné komunikace, a dokonce někdy i splynutí rolí herce a diváka, spíše než aby šlo o konvence charakteristické pro taková představení, kde je snaha role diváka a herce mnohem přesněji definovat. Vybrané konvence se především týkají divadelního procesu, jakožto prostředku rozvíjecího porozumění jak lidským zkušenostem, tak i divadlu samému. To může, ale také nemusí být později předáváno ve formě divadelního představení.

- Konvence byly vybrány tak, aby zdůraznily tradiční roli divadla jako zábavy, která však v sobě nese vzdělávací prvek a odpovídá základní lidské potřebě vyjadřovat se a vykládat svět symbolickými prostředky. Konvence dávají najevo, že divadlo není učení, ale že se spíše jedná o naše užití základů divadla ve hře a v ostatních formách napodobivého chování, znovu nacházejících a vytvářených ve zkušenostech s rozrůstajícím celkem vzájemných vztahů formy a obsahu. Vybrané konvence proto tvoří most mezi spontánním a přirozeným užitím divadla a mezi poetičtějšími formami a divadelními dovednostmi. Konvence jsou vědomě spojovány s ostatními kulturními aktivitami, které jsou důvěrně známé mladým lidem, aby byla zdůrazněno povědomí o nich a jejich průniky s divadlem.

TŘÍDĚNÍ A KRITÉRIA VÝBĚRU

Konvence jsou uspořádány do skupin, které představují čtyři různé podoby dramatických akcí:

Akce vytvářející kontext

Jedná se o konvence, které vytvářejí scénu nebo přinášejí informace do kontextu a rozšiřují jej.

Epická akce

Konvence směřující k tomu, aby byla v dramatu posílána složka "příběhu" a "toho, co bude následovat".

Poetická akce

Jsou to konvence, které zdůrazňují nebo vytvářejí symbolický obsah dramatu svým přesně zvoleným užitím řeči a gest.

Akce s reflexí

Konvence zdůrazňující "samomluvu" nebo "vnitřní myšlení" v dramatu nebo umožňující skupině zpětný pohled na drama z vnitřku dramatického

kontextu.

Uvedené třídění není míněno ani ve smyslu hierarchickém ani ve smyslu časové následnosti. Jednotlivé konvence získávají svoji hodnotu tím, když jsou užity v pravý moment, pro který byly vybrány. Dynamická podstata divadla vyžaduje přechody z jedné podoby akce do druhé, do různých obměn akce podle toho, jak se rozvíjí naše poznání.

Hlavní myšlenka v systému třídění vychází z názoru, že každé takovéto třídění bude fungovat v rámci svých vlastních hranic a že vytvoření celistvého seznamu konvencí umožňuje lépe zvládnout rozhodnutí v okamžiku, kdy je třeba se rozhodnout pro nějakou formu. Zacházení s konvencemi může v praxi vyústit i v překročení jejich hranic; například přechod z epické do poetické akce.

Toto třídění vzniklo jako odpověď na přirozené základní potřeby při účasti v dramatických aktivitách, ať již v roli herce, nebo diváka.

Potřeba jasně definovat kontext

Divadlo nám ukazuje smyšlenou situaci, ve které je společné chápání místa, času, postav a dalších informací o kontextu rozhodující pro hloubku účasti na tomto zážitku.

Potřeba vzbudit a udržet zájem o "to, co bude následovat"

Divadlo stejně jako film a příběh patří k epickým formám, ve kterých je zájem o příběhovou linku a pocit z bezprostředně nadcházející situace motivací v dramatické akci jak pro diváka, tak i pro herce.

Potřeba rozpoznat a vytvářet symbolický rozměr díla

Divadlo je prostředkem, který umožňuje nahlédnout za bezprostřední dějovou linku nebo mapovat skutečnost pomocí symbolů, dvojsmyslů a představivosti, které jsou schopny vytvářet, nést a sdělit extrakt určité zkušenosti.

Potřeba reagovat na témata, jež se objevují na základě zkušeností

Divadlo je "zrcadlem" jak pro herce, tak i pro diváky, které jim umožňuje zamýšlet se nad sebou i nad svými vztahy k ostatním.

Nutnost zvolit určitou formu, kterou práce bude mít

Důraz kladený na studenty, aby získali znalosti o požadavcích spojených s užitím jednotlivých konvencí, dovoluje provádět výběr a volbu vhodné konvence po vzájemném vyjednávání a domluvě. Psychologicky vzato, skupina se potřebuje cítit dostatečně příjemně a bezpečně, aby se odvážila riskovat svůj vstup do akce spojené s určitou konvencí. Učitel, vedoucí nebo asistent se často potřebuje domluvit se studenty na konvenci, která by byla v rovnováze mezi touhou motivovat a inspirovat skupinu a nutností udržet aktivitu v kontrolovatelných a zvladatelných mezích.

ORGANIZACE VSTUPŮ DO KONVENCÍ

Vstup do každé konvence je nutně krátký a prakticky zaměřený. Vstup nemá za cíl plně popsat danou konvenci v její úplnosti. Ve skutečnosti je viditelné, jak roste porozumění dílčím nebo základním rysům konvence během účasti studentů v aktivním experimentování s danou formou. Vyvíjí se také společnými rozborů zaměřenými na to, jak dochází ke vzájemnému ovlivňování formy a obsahu, když se studenti setkají s příležitostmi a atmosférou, ve které mohou formulovat své otázky a nacházet odpovědi na to, jak využít jednotlivé konvence v praxi tak, jak to sami cítí.

Vstup do každé konvence je uspořádán pod následujícími záhlavími:

Popis:

Vysvětlení jak konvence funguje a jaké rozdílné formy může mít. Ve skutečnosti může mít konvence ještě mnoho dalších podob, které nejsou uvedeny.

Kulturní souvislosti:

Důvodem k zařazení tohoto záhlaví je poznání a snaha vyzdvihnout postavení divadla jako kulturního zdroje, který čerpá z mladými lidmi sdíleného chápání konvencí v médiích a příbězích stejně jako konvencí spojených s jejich vlastní kulturou – která zase v sobě odráží určitou třídu, pohlaví rasové odlišnosti a jejich charakteristické rysy. Důraz je kladen na konvence, které jsou převzaty nebo jsou úzce spojeny se všeobecně známou a přijímanou kulturou.

Výukové možnosti:

Každá konvence uvažuje o tématech a transformuje je odlišným způsobem. Například témata provázející rodinný život budou diametrálně odlišná, když budou sdělována tancem, oproti sdělení ve formě monologu nebo samomluvy. Toto záhlaví se snaží podat hrubý nástin výukových rysů obsažených v každé konvenci a poskytnout určitou představu o tom, co v sobě konvence jako výuková forma, nese.

Příklady:

Velmi živé momentky z užití konvence v praxi, které ukazují možnosti jejího použití za nějakým konkrétním účelem. Příklady nepopisují celou lekci nebo dílnu; jde o izolované momenty, převzaté z mnohem rozsáhlejších a promyšlenějších programů.

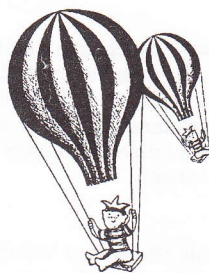
Je potřeba se zmínit o dvou základních omezeních této části knihy:

- V této části se objevuje každá popsaná konvence izolovaně od ostatních, aby mohla být popsána odděleně od dalších konvencí pro větší srozumitelnost. V praxi však dochází k propojování, kdy existuje jedna konvence uvnitř druhé nebo dochází k jejich vzájemným přesahům nebo se spojují v nově vzniklou konvenci. Základním rysem divadla je, že se zkušenosti v dramatu rozvíjejí a kumulují, takže odezvy na konvenci užitou na určitém stupni zkušeností musí být vztaheny ke kontextu reakcí, které vznikly jako důsledek pře-

dešlé konvence a reakcí nabízených konvencí následující. Schopnost vytvářet vztahy mezi konvencemi, abychom dále rozvinuli myšlenku nebo abychom našli správný temporytmus odpovídající dané struktuře dramatické aktivity, je ústředním bodem divadelních dovedností.

- Následující seznam konvencí nebyl vytvořen za účelem imponovat nebo ochromit ve smyslu kvantitativně: skutečné dovednosti nejsou ve schopnosti vytvářet seznamy, ale ve znalosti, jakou konvenci vybrat, aby vznikl vyvážený vztah mezi:

- a) potřebami a zkušenostmi skupiny;
- b) obsahem zvoleným pro dané drama;
- c) výukovými možnostmi.

A. AKCE VYTVÁŘEJÍCÍ KONTEXT

Užití: Tyto konvence umožňují skupině vytvářet kontext dramatu nebo se s dramatickým kontextem ztotožnit: s konkrétními detaily situace, s postavami nebo rolemi, které budou dávat informace a uvádět akci do pohybu. Tyto konvence jsou užitečné především, jestliže potřebujeme:

- určit jasný kontext daný časem, místem a zúčastněnými postavami
- vytvořit atmosféru danou prostředím, světlem a zvukem
- upoutat pozornost na kontextuální omezení nebo možnosti
- najít a vytvořit symboly a témata pro následnou práci
- prověřit, zda nedochází k odlišnému chápání a výkladu kontextu v rámci skupiny

Kulturní zdroje: Životní zkušenosti z budování vlastních útočišť, zařizování místností, rozmístování nábytku; očekávání, která vznikají na základě odlišných výprav: tmavé dřevo / místností s nejmodernějším technickým vybavením atd. Konvence jsou přejímány z divadla a filmu (např. scéna a kostýmování) nebo z psychoterapie (např. užití her, simulací a živých obrazů).

Míra zaujetí: Protože práce je zaměřena spíše na budování kontextu než na vlastní vystupování v něm, objevuje se zde jen velmi málo osobního rizika a strachu. Pracuje se vlastně nepřímo a skupiny jsou v této fázi získávány pro to, aby přispěly k vytváření kontextu, který budou později společně sdílet. Závazek vůči dramatické akci vzniká prostřednictvím práce v ma-

lých skupinkách a pocitem spoluvlastnictví a prostřednictvím zájmu vzbuzeného tím, jak by mohl být vznikající kontext využit v dramatu.

ZVUKOVÉ ZÁZNAMY

Popis: Realistické nebo stylizované zvuky doprovázejí akci nebo popisují prostředí. Vytváří se takový dialog, který se hodí k dané části akce. Zvuk z jedné situace je připojen k jiné situaci. Hlasy a nástroje jsou využívány tak, aby vytvářely náladu nebo zvukové obrazy.

Kulturní souvislosti: Zvukové efekty ve filmu a v televizi; zvuky na ulici; videoklipy; filmová a televizní hudba; zvuky, které doprovázejí rozbíjení, tříštění skla, atd.

Výukové možnosti: Nacházení odpovídajících zvuků pro akci; poetické a výrazové využití zvuku k vyjádření nálady a pocitu z místa a prostoru; zkoumání nesouladů a disonancí mezi zvukovým záznamem a představami; probouzení důvěry v lidský hlas jako nástroj s obrovským rozsahem.

Příklady:

1. Skupina pracuje na tématu Veliký požár Londýna. Členové skupiny, jako správci muzea, rekonstruují uličku Pudding Lane. Využívají k tomu kostky, židle a stoly a sami představují v rekonstrukci voskové figuríny. Vytvářejí různé obchody a domy. Předvádějí pouliční činnosti odpovídající dané době. Zapneme tlačítko, které spustí záznam zvuků z uličky. Zvuk začíná na jednom konci a jak uličkou procházíme, přidávají se k němu postupně další a další zvuky. Později při požáru prochází oheň stejnou cestou.

2. Abychom zpomalili běh dramatu zabývajícího se loupeží, a přitom stupňovali napětí před vlastní akcí, hraje část skupiny to, co se děje v bance, zatímco je slyšet hlasy lupičů připravujících na jiném místě své plány.

POSTAVA NA ZDI

Popis: Důležitá, ústřední postava je reprezentována obrázkem nebo skicou "na zdi". Jak se drama vyvíjí, jsou čteny nebo doplňovány další informace. Studenti se mohou jeden po druhém střídát v improvizacích v roli postavy tak, že se postava stává spíše jejich kolektivním dílem než osobním výkladem jednotlivců.

Kulturní souvislosti: Portréty; plakáty; knižní, filmové a televizní postavy; karikatury; osobní záznamy a kartotéky; imitátorství a napodobování známých postav.

Výukové možnosti: Cesta, jak přemýšlivě a s odstupem hluboce porozumět postavám; vytváření celistvé postavy od začátku; vcítění se do role prostřednictvím jejich různých zobrazení; výborná možnost jak zkoumat lidské charaktery a chování.

Příklady:

1. Při zkoumání zkušeností starých lidí ukazujeme skupině pro daný případ pečlivě vybranou kresbu v život-

ní velikosti. Je kreslena uhlím nebo křídou a znázorňuje starého muže a je doplněna řadou faktických výpovědí o jeho životě. Kresby a věty obsahují rozsáhlé množství rozličných znaků, které vypovídají o pravděpodobných postojích starého muže ke stáří. Možným vstupem skupiny do další práce je rekonstrukce starcovy života ve formě fotografického alba.

2. V dramatu zabývající se příběhem narušeného mladíka namaluje učitel hrubou linkou obrys lidské postavy. Na počátku vepíše skupina do kresby sérii vět, které o postavě řekli rodiče, učitel, psycholog, přítel. Ty jsou psány kolem postavy. Jak práce postupuje, jsou nová poznání o mladíkovi vepisována dovnitř postavy, jako pomoc pro náš zpětný pohled na něj, a k uvědomění si rostoucí celistvosti jeho charakterizace.

KOSTÝMY

Popis: Studentům jsou v úvodu práce zabývající se zkoumáním kultur, životních stylů nebo postavy nabídnuty články o oblékání a předmětech charakterizujících jednotlivé kultury; nebo se diskutuje o tom, který kostým by byl vhodný k využití v dramatu; nebo jednotlivci zkoušejí kostýmy, které by pomohly divákovi lépe uvěřit jednotlivým rolím.

Kulturní souvislosti: Maškarní kostýmy; oblékání ke zvláštním, společenským příležitostem; disco, oblékání se na "rande"; líčení; módní přehlídky a modely; sportovní dresy; uniformy; šití oděvů; oděvy pro jednotlivá povolání; oděvy různých generací.

Výukové možnosti: Hledání vhodných kostýmů pro jednotlivé postavy a role; věnování pozornosti tomu, jak předměty a oblečení, jako symboly, odrážejí kulturní postoje a přesvědčení; vytváření postav z kulturních náznaků a nápovědí; učení se porozumět rozdílům kultur; postihnouti oblečení jako výrazu identity jednotlivce.

Příklady:

1. Učitel požádá skupinu, aby vytvořila postavu podle věcí a částí oblečení nalezených v ranci nad skalním srázem. Ranec obsahuje například starý kabát, pytlavité kalhoty, obinadlo zamazané od bahna, klubko motouzu, nůž, vlněnou čepici, balík novin, pikslu s trochou tabáku, hadrovou panenku, trojnožku a kotlík na vaření. Z těchto náznaků a nápovědí vytvoří skupina postavu Alberta, opuštěného vydědence a tuláka. Diskutují o tom, co každý z předmětů prozrazuje o muži, který je vlastnil. V následujícím dramatu se snaží přijít na to, co se mohlo Albertovi přihodit.

2. Skupině pracující na projektu zabývající se životem původních obyvatel Ameriky je předložena dýmka míru. Aby se skupina pokusila co nejvíce prozkoumat její významy, uvažuje o ní z řady nejrůznějších pohledů:

- jako archeologové, kteří dýmku našli a uvažují o tom, jak byla užívána;
- jako historikové, kteří ji chtějí co nejlépe prezentovat a vystavit v muzeu;
- jako Indiáni v den, kdy chtějí upozornit na svoji "ztracenou kulturu".

URČENÍ PROSTORU

Popis: Dostupné předměty, nábytek a další materiál je použit k tomu, aby "přesně" zobrazoval prostor, ve kterém se drama odehrává; nebo aby postihnul proporce a rozměry něčeho, co se v dramatu vyskytuje; nebo k označení míst a okolí míst, domů a prostorů, kde se určité události odehrály.

Kulturní souvislosti: Dekorace užívané ve filmu; filmové exteriéry; představování nábytku doma; fantazijní využívání dobrodružných hřišť nebo zanedbaných míst, o které se nikdo nestará.

Výukové možnosti: Využití představivosti při práci s prostředky, které máme k dispozici; zkoumání možností, jak by místo mělo nebo mohlo vypadat; posilování víry ve fantazii prací na jejím poznání a zmapování; učit se vidět vztah mezi prostředím a akcí.

Příklady:

1. Jako cesta k úvahám nad důsledky věznění žen je skupina pracující v roli architektů požádána, aby vybudovala z dostupného materiálu celý tak, aby byly znát prostorové proporce i to, co je vidět uvnitř cel. Celý jsou pak porovnávány a diskutuje se o nich; dále se srovnávají z hlediska rozměrů se skutečnou celou a z hlediska řádu, který určuje, co je v nich dovoleno.

2. Skupina vyšetřuje vraždu mladé filmové hvězdy, která se odehrála v kulisách filmové scény. Skupina rekonstruuje s využitím dostupných materiálů filmovou scénu a pozici v jaké mohlo být tělo v okamžiku objevení vraždy.

SPOLEČNÉ MALOVÁNÍ

Popis: Celá třída nebo menší skupinky si vytvářejí společnou představu o tom, jak vypadají místa nebo lidé vystupující v dramatu. Tyto obrazy se pak stanou konkrétními odkazy k tématům, o nichž se má později diskutovat nebo které byly jen neúplně pochopeny.

Kulturní souvislosti: Ilustrace; obrázky v médiích; fotografie městské, venkovské krajiny; portréty; náčrtky a kresby pro vlastní potřebu; kreslené seriály; kreslené vtipy; plakáty; pohlednice.

Výukové možnosti: Dávání konkrétní podoby místům a obličejům, které máme ve svých představách; rozhovory o obecné zodpovědnosti ve vztahu k veřejnému publikování; zkoumání opravdovosti v kresbách z cizích kultur nebo z různých historických období; učení rozdělovat si práci při plnění určitého úkolu.

Příklady:

1. Skupina nových osadníků v Americe plánuje cestu na Západ s kolonou koňmi tažených krytých vozů. K rekonstrukci motivů, které je mohly dovést k podniknutí takové nebezpečné cesty a k tomu, abychom zjistili, jak to souvisí s jejich minulostí, skupina vytvoří dvě kresby; jedna ukazuje místo, které opustili, s nápovědami toho, co je přimělo k odchodu; druhá

ukazuje jejich představy o tom, jak vypadá místo, kam směřují.

2. Skupina pracující na tématu "hornictví" právě dočetla příběh Ruce od Sida Chaplina. Příběh popisuje důlní neštěstí, při kterém byl otec vypravěče rozdrčen závalem tak, že jen jeho ruce zůstaly odkryty. V roli ilustrátorů knihy pracují skupinky s uhlím a křídou, aby vytvořili přesvědčivý dojem, ukazující konec příběhu.

HRY

Popis: Tradiční hry a jejich variace jsou používány k vytváření pocitu jistoty a důvěry nebo k budování pravidel; hry jsou vybírány tak, aby zjednodušily složitost situací při získávání zkušeností a poznatků; hry jsou využívány spíše v kontextu dramatu, než aby byly hrány pro jejich původní účel.

Kulturní souvislosti: Hry, které hrají děti na ulici; slovní hry; karetní a stolní hry; týmové hry; psychologické hry; počítačové hry; výukové a didaktické hry; testy dovedností; posilování a hry na vytrvalost.

Výukové možnosti: Učit se respektovat pravidla; zábavná činnost; soustředění na napětí v sociálních situacích; překonávání bariér při poznávání lidí; odhalování prvků her v životních situacích – obrana, skrývání, klamání atd.

Příklady:

1. Jako součást práce na tématu 1. světové války se skupina zúčastní řady přípravných cvičení před cestou na frontu. Jedna hra je variantou na Příchod kapitána lodi, kde rekruti musí reagovat na různé povely:

"Kapitán přichází!" – stoupnout si do pozorů a saltovat

"Granát!" – zalehnout

"Bajonety!" – zapíchnout bajonet do nepřítele a otočit

"Zakopat!" – zuřivě zakopávání polní lopatkou

Hra odhaluje nepřiměřenost tohoto výcviku. Cvičí pohotovost, rychlé reakce. Ukazuje bezcitnost velitele a jeho představu boje jako hry.

2. Při vyšetřování vraždy se objevila řada podezřelých. Aby bylo určeno rozuzlení dramatu, podezřelí mezi sebou tajně vylosují toho, kdo z nich je vrah. Zbytek skupiny pak vyslýchá podezřelého a hledá důkazy viny. Dohodnou se, o kom si myslí, že je vrah a proč; vrah se potom sám odhalí a prozradí motiv činu.

NEDOKONČENÉ MATERIÁLY

Popis: Jako výchozí bod pro drama je nabídnut předmět, kus oblečení, výstřižek z novin, dopis nebo začátek příběhu. Účastníci vycházejí ze stop, nápovědí a dílčích informací, vytvářejí drama, aby prozkoumali a odhalili události, témata a významy, které fragmenty materiálů nabízejí.

Kulturní souvislosti: Ukázky z nových filmů a televizních pořadů; dobrodružné příběhy; lyrika; dešifrování událostí skrytých mezi řádky zpráv; mapy; diáře; nálezy, které slouží jako podklady pro historický výzkum; dokumentární díla.

Výukové možnosti: Utváření vlastních představ, konstruování děje, shromažďování důkazů; poskytování účastníkům pocitu spoluvlastnictví k vytvářenému materiálu tím, že si sami mohou vybírat možnosti a tím, že mají příležitost společně pracovat na kolektivních hypotézách prostředky dramatu; učení podrobně a důkladně se domlouvat a vyjednávat s ostatními a kolektivně přistupovat k utváření názorů.

Příklady:

1. Jako úvod k práci zaměřené na zkušenosti dětí, které byly ve čtyřicátých a padesátých letech poslány z anglických dětských domovů do Austrálie, je studentům ukázán skutečný inzerát, který dali angličtí sociální pracovníci do jedné australských novin. Inzerát se obrací na dospělé, kteří byli jako osiřelé děti poslány do Austrálie, aby se spojili se sociálními pracovníky, kteří chtějí získat informace o jejich zkušenostech. Skupina využije inzerát jako výchozí bod k vytváření rolí lidí, kteří by mohli na inzerát odpovědět, a k hraní scén, jež by představovaly některé ze zkušeností, které by mohli tito lidé chtít sdělit sociálním pracovníkům.

2. Děti ze čtvrté třídy jsou uvedeny do příběhu Romea a Julie skupinou starších studentů, kteří jim předvedou řadu živých obrazů ze hry. Čtvrtákům jsou pak nabídnuty úryvky textů, jež jsou živými obrazy ilustrovány, a děti se potom snaží uhádnout, ke které postavě jednotlivé texty patří. Potom vytvářejí scény, aby propojili dříve viděné obrazy, ještě dříve než uvidí celou hru.

ZÁPISNÍKY, DOPISY, DENÍKY, ZPRÁVY

Popis: Tyto materiály jsou psány buď v roli, nebo mimo ni jako odkaz na nějakou zkušenost; slouží jako úvod dramatu, který přináší učitel, jako zdroj nového napětí nebo jako svědectví; mohou být použity ke zpětnému pohledu na zpracovávané téma nebo k závěrečnému účtování na konci nějakého úseku práce.

Kulturní souvislosti: Osobní deníky; knihy a příběhy psané ve formě deníku nebo zápisníku; telefonní záznamníky; telegramy; dopisy od příbuzných a přátel; dopisy čtenářů do novin a časopisů; tajné kódy; šifrované zprávy; příběhy vyvědačů; cestopisy.

Výukové možnosti: Výběr z daného obsahu; nacházení odpovídající formy zápisu a vhodného slovníku; psaní z pohledů různých lidí; probouzení zvědavosti nečekanými nebo šifrovanými zprávami; umět se podívat zpátky na sebe a své činy; vytváření imaginárního čtenáře pro své psaní.

Příklady:

1. V dramatu zaměřeném na to, jak působí vězení na různé druhy provinilců, bere na sebe učitel roli různých vězňů, z nichž každý reaguje jinak na samovazbu. Aby mohla skupina pozorovat chování jednotlivých vězňů a učinit si představu o jejich minulosti a o jejich zázemí, píše učitel v cele dopis. Během psaní dopisu slyší skupina slova, která píše, a zároveň ho slyší, jak přemýšlí nad slovy vybranými pro osobu, které je dopis určen. Slyší také i to, co si jen myslí, ale do dopisu nenapíše.

2. Během budování kontextu, ve kterém se bude odehrávat vyšetřování vraždy, se skupina snaží vytvořit stopy na místě, kde se zločin odehrál. Například momenty z minulosti zavražděného jsou představovány fotografiemi nalezenými v jeho tašce. Učitel dále navrhně, že oběť, ve chvíli kdy byla nalezena, svírala v pěsti útržek dopisu. Každá skupinka vytvoří dva útržky, na kterých je napsáno vždy jen jedno slovo. Slova jsou potom seřazena tak, aby bylo vidět, zda dávají dohromady stopu toho, co mohlo být v původním sdělení.

MAPY A PLÁNY

Popis: Vytváření map a plánů se využívá jako součást dramatu, když jde o reflexi zkušeností, například obtíží, které bylo třeba překonat, vzdáleností, které je třeba urazit; nebo k řešení problémů, např. "jakou cestou se nejlépe dostat do banky"; nebo po skončení dramatu pro zopakování práce; nebo mohou být nabídnuty učitelem jako stimulace.

Kulturní souvislosti: Mapy – staré i nové; výroba věcí podle instrukcí a plánů; vydávání a přijímání pokynů; zvyklosti používané v mapách a plánech v dobrodružných příbězích a v cestopisech; grafické zpracování rodokmenů a vývoje druhů.

Výukové možnosti: Přesné a srozumitelné zobrazení detailů i měřítko mapy; grafické zobrazení problému; dešifrování a výklad map a symbolů; uvědomění si toho, co mapy a plány říkají a jaké zkušenosti vyjadřují.

Příklady:

1. Jako začátek dramatu zabývajícího se vyšetřováním okolností prodeje sušeného mléka ve třetím světě přinese učitel dva grafy. První ukazuje dramatický úpadek prodeje v Británii a USA mezi roky 1972 až 1976. Druhý pak dramatický vzrůst prodeje v Keni a Nigérii v letech 1974 až 1980. Skupina je pak uvedena do role rady ředitelů, zkoumá grafy a hledá, která rozhodnutí přijatá v letech 1973 až 1976 mohla vést ke změně trhů.

2. Skupina bankovních lupičů získala přístup k přísne tajným technickým výkresům zabezpečení banky, které jim pomohly naplánovat jejich loupež. Návrh své cesty vytvoří tak, že jej namalují na průhledný papír, který může být položen přes tajný výkres. Na něm pak vysvětlují zbytku skupiny výhody a nevýhody svého plánu.

ŽIVÉ OBRAZY

Popis: Skupiny vytvoří ze svých vlastních těl nehybný obraz, který vyjadřuje určitý okamžik, myšlenku nebo téma; nebo jeden z členů skupiny pracuje s ostatními jako sochař. Jsou vytvářeny kontrastní obrazy, reprezentující různé verze: skutečnou/ideální, vysněnou/děsivou atd.

Kulturní souvislosti: Knižní ilustrace; obraz zastavený na videu; fotografie; portréty; reklama; sochy; voskové figury; obaly na gramofonových deskách; nástěnné fresky.

Výukové možnosti: Způsob práce umožňující zaměřit se na precizování představ a myšlenek a jejich převádění do konkrétní podoby; velice úsporná a zvládnutelná cesta vyjádření a vytváření znaků, které mají být vykládány nebo čteny divákem; skupina je schopna předvést více, než by byla schopna předat jen samotným slovem; vhodná metoda jak předvést komplikované a ošidné situace, jako je např. boj; zjednodušení komplexního obsahu do snáže zvládnutelné a srozumitelné formy; vyžaduje reflexi i analýzu jak při vytváření, tak při sledování obrazů.

Příklady:

1. Skupina pracuje na tématu Uprchlíci a je ve fázi úvah nad tím, proč chce mladý člověk odjet do Londýna. Skupina vytvoří obraz představující vyvrcholení snu, který má mladý muž o tom, jak se dostane do Londýna do ringu ve Wembley a jak ho fotografuje David Bailey ve chvíli, kdy zasazuje knokout Frankovi Brunovi.

Později ve své práci vytvoří skupina protikladný obraz, znázorňující strach rodičů o svého syna v Londýně poté, co odešel, např. spánek bez přístřeší, jak je někým přepaden, jak je ohrožován zločinem a drogami.

2. Skupiny hrají drama, v němž se jako obyvatelé části města rozhodují o jeho dalším rozvoji. Konkrétně o tom, jak by mohly být k obecnímu prospěchu využity zanedbané pozemky. Na schůzi přinesou obecní radní fotografie, které ukazují, jak jsou tyto pozemky užívány v současné době. Skupina vytvoří "fotografie", aby ukázala, jak si myslí, že by zanedbané pozemky dopadly, např. dráhy pro BMX, skládky starých aut, skryté bezdomovců a narkomanů, sídla různých part atd.

SIMULACE

Popis: Jde o uměle vytvářené životní situace, které kladou důraz na zvládnutí prostředků, které jsou v danou chvíli k dispozici, na řešení problémů a na systémy řízení. Často je pro hráče stanoven časový limit tak, aby ve hře vznikalo větší napětí. K simulaci mohou být využívány i komerčně vyráběné hry, včetně kartiček se zadanými rolami, dětské peníze nebo části her nebo hry vytvořené jednou skupinou pro druhou.

Kulturní souvislosti: Válčné hry; "Žalář a draci",

"Stratego"; počítačové hry; "Monopol"; "Risk" atd.

Výukové možnosti: Přinesení problému do kontextu, který vyžaduje skupinové rozhodnutí a jeho skupinové řešení; učit se strukturovat problémy a zároveň se s nimi ztotožnit; pravidla a připravené materiály umožňují prověřovat komplexní vazby mezi potřebami a možnostmi, časem a vlastními schopnostmi.

Příklady:

1. Jako součást projektu zaměřeného na rozvoj strategií pomoci se studenti rozhodují mezi projekty navrženými druhými skupinami. Mají za úkol uplatnit pevný rozpočet a použít pro výběr projektu svoje vlastní kritéria. Cvičení vede k tomu, aby byli dotazováni jak navrhovatelé, tak i uvažovaní adresáti projektů, a učí studenty, aby hledali rovnováhu mezi cenou a dlouhodobým efektem.

2. Během výzkumu pro dokumentární drama o bezdomovcích se studenti zapojí do simulace, ve které mají rozdělit mezi skupinu reprezentující bezdomovce daný počet míst k bydlení. Studenti využijí kritéria vlastní obecní rady, aby rozhodli o tom, kdo dostane přístřeší. Drama je koncipováno tak, aby zkoumalo důsledky rozhodnutí jak pro ty, kteří bydlení dostávají, tak pro ty, kteří zůstávají bez domova.

B. EPICKÁ AKCE

Užití: Tyto konvence používáme, když se chceme soustředit na důležité události, situace nebo konflikty, které budou rozhodující pro vývoj příběhu, nebo když chceme uvést a rozvinout zápletku. Umožňují skupině ověřovat si hypotézy a domněnky týkající se příběhu prostřednictvím vlastní účasti v dramatu. Vtahují jedince i skupinu do akce, uvádějí příběh do pohybu užitím řeči a jednání, které odpovídá danému obsahu.

Kulturní zdroje: Tyto konvence jsou odvozeny ze sociálních konvencí, se kterými se setkáváme v životě, kdy je jednání a chování nějakým způsobem určeno. Např. schůze, soudní spory, interviewy, rodinné rituály atd. Charakteristické je užití přirozeného času, prostředí, okamžiku a zážitku, které jsou jakoby z normálního života. (S touto konvencí bývá někdy spojován pojem "prožívat".)

Míra zaujetí: Základ konvencí je mladým lidem obecně znám z jejich vlastních zkušeností a je pro ně dobře zvládnutelný; role herců a diváků jsou jasné, i když jsou navzájem zaměnitelné; Tyto konvence mohou počítat s tím, že se vždy nalezne alespoň jeden nebo více lidí, kteří jsou ochotni riskovat a přijmout role. Jejich ochota závisí i na tom, že si budou jisti, že přihlížející ocení, jak se v roli chovali. Ochota vstoupit do akce bude také záviset na zájmu a zvědavosti, kterou v nich vzbuzuje situace nebo rozvíjející se příběh. Tyto konvence jsou pro svoji přirozenost snadno přijatelnou cestou k divadlu pro nejrůznější skupiny.

TELEFONICKÉ A RADIOVÉ KONVERZACE

Popis: Mohou to být obousměrné konverzace ve dvojicích, osvětlující danou situaci nebo sdělování špatných zpráv nebo předávání informací nebo jednosměrná komunikace, kdy skupina slyší jen jednu stranu rozhovoru. Učitel může tuto konvenci použít při hledání rady nebo k vytváření vnějšího tlaku nebo ke vnesení nové informace.

Kulturní souvislosti: Žargon užívaný při rozhlasovém vysílání; telefonáty – špatné zprávy, překvapení, rozhovory s kamarády nebo příbuznými, omluvy, volání za účelem zjištění informací; naslouchání ostatním v telefonu; konvence telefonování v dobrodružných příbězích a detektivkách.

Výukové možnosti: Vytváření správných návyků v dialogu; vnášení napětí do situace; dekódování/výklad informací; volba slovníku odpovídajícího dané konverzaci; komunikace bez možnosti spolehnout se na gestikulaci.

Příklady:

1. Ve sci-fi příběhu nalezla skupina obětí pronásledování útulek na nové planetě a začala znovu budovat své životy v bezpečí a míru. Jednoho dne zachytí radiové signály z přilétající rakety. Vesmírná loď přichází z jejich utlačovatelské planety, která byla zničena válkou. Pronásledovatelé prosí o to, aby směli přistát a žádají o odpuštění. Co udělají oběti?

2. Skupina vědců a novinářů přijede do odlehle skotské osady vyšetřit pověsti o tom, že v blízkosti přistálo UFO. Jsou eskortováni na policejní stanici, kde místní seržant předstírá omezenost a naprostou neznalost celé věci. Telefonuje s nadřízeným a v rozhovoru, který následuje, je znát, že seržant ví víc, než říká, a je účasten na konspirativním zamlčování. Případně jeho nadřízený mu sdělí, že musí od skupiny vyžádat podpisy slibu mlčenlivosti předtím, než jim sdělí cokoliv dalšího.

PLÁŠŤ ODBORNÍKA

Popis: Skupina se stane postavami, které ovládají odborné znalosti vztahující se k dané situaci, např.: historiky, sociálními pracovníky, horolezci atd. Situace je obvykle orientována na řešení takových problémů, kde jsou požadovány znalosti nebo schopnosti odborníků k tomu, aby mohl být úkol splněn.

Kulturní souvislosti: Z vlastních nebo z médií získaných zkušeností o učitelích, sociálních pracovnících, historících, archivářích, projektantech, stavitelích, architekttech, truhlářích, instalatérech, lékařích, atd.

Výukové možnosti: Přesunutí odpovědnosti a moci z učitele na skupinu; žáci se cítí být respektováni tím, že získali status odborníků; nahlédnutí pod povrch problémů a cesta k porozumění zaměstnáním odbor-

níků, která jsou zkoumána; vytváření odstupů od zážitku prostřednictvím zákonů profese/profesionální etiky.

Příklady:

1. Učitel je v roli vedoucího komunity znepokojeného počtem mladých drogově závislých členů skupiny. Hledá pro ně pomoc od odborníků zabývajících se osvětou a od vzdělávacích psychologů. Vedoucí skupiny je znepokojen především tím, že základní protidrogové informace se ve skutečnosti mladých lidí vůbec nedotýkají. Skupina potom sepíše všechny vědomosti, dovednosti a poznatky, které získali v roli expertů, a užijí je pro vytvoření kampaně, která skutečně působí. Potom jdou a tuto kampaň uskuteční.

2. Skupina pracující na tématu Péče o staré lidi je požádána, aby jako architekti zkoumali jejich potřeby. Potom vyprojektuji a vytvoří vhodné prostředí pro skupinu starých lidí.

SCHŮZE

Popis: Skupina se v rámci dramatu shromáždí, aby vyslechla informace, naplánovala akci, učinila společné rozhodnutí a navrhla strategie směřující k vyřešení problémů, které se objevily. Schůze může být řízena učitelem, výborem nebo jinými osobami – skupina se také může sejit bez učitelovy přítomnosti.

Kulturní souvislosti: Parlament; třídní schůzky; schůze gangů; rodinné diskuse; schůze místní rady sociální péče; veřejné šetření; soudní vyšetřování; předvolební shromáždění; schůze společnosti; řetěz stávkujících bránící továrnu; protestní pochody.

Výukové možnosti: Dobře strukturovaná činnost, ve které má učitel v roli předsedy možnost řídit průběh; hledání rovnováhy mezi individuálními potřebami a zájmy ostatních lidí; položení důrazu na domluvu a dohodu; schopnost obhájit svoji věc; užitečný způsob, jak si rozmyslet různé možnosti nebo začít či rekapitulovat drama.

Příklady:

1. Způsob práce na tématu Škola. Skupina je učitelským sborem, který se dozví o problémech v jedné třídě. Jednotliví učitelé jsou požádáni, aby popsali problémy, které se jim vyskytly v této třídě. Dále jsou požádáni, aby navrhli a posoudili strategie jak jednat s těmi, kteří problémy způsobují.

2. Obyvatelé zámožné obce jsou seznáni, aby vyslechli zprávu o tom, že v jednom opuštěném domě v jejich vesnici má být otevřeno centrum zabývající se resocializací bývalých vězňů. Později přijde na schůzi malá skupinka s vyhýbavě jednajícím majitelem nemovitosti, který zřejmě zneužívá bývalé trestance. Jiná skupinka potká bývalého vězně, který je obviněn z toho, že měří dvojím metrem a říká, že majitel nemovitosti jim alespoň poskytne přístřeší a práci. Vesničané se opět sejdou, aby znovu projednali svoje postoje.

ROZHOVORY, VYŠETŘOVÁNÍ

Popis: Jsou to provokující, náročné situace, vytvořené za účelem odhalit informace, stanoviska, pohnutky, schopnosti a způsobilosti. Skupina má za úkol vylákat odpověď prostřednictvím vhodných otázek.

Kulturní souvislosti: Problémové situace; odpovědi rodičům, učitelům, přátelům; detektivní příběhy; soudní vyšetřování; přijímací pohovory do zaměstnání; ústní zkoušky; zprávy a dokumentární pořady.

Výukové možnosti: Formulace správných otázek a volba vhodných strategií; rozhodování o tom, jaké informace požadovat, zda odpovědím věřit; volba správného postupu a skládání částí informací dohromady; dodání sebedůvěry a rozvíjení sociálních dovedností potřebných v situacích ve skutečném životě; kontrasty vnitřních a vnějších pohledů na událost; činnosti orientované na splnění úkolů.

Příklady:

1. Třída pracuje na tématu Čarodějnictví. "Vybuduje" vesnici, která má dlouhou historii pověstí o čarodějnictví, sahající až do šestnáctého století k procesům s čarodějnicemi. Skupina je rozdělena do dvojic. V každé dvojici je jeden redaktor ze stanice BBC, hledající materiál pro program o čarodějnictví. Druhý z dvojice je vesničanem, který může, ale také nemusí chtít poskytnout informace o své vesnici a její historii. Po rozhovoru dává redaktor zprávu svému nadřízenému v BBC.

2. Skupina, která připravuje drama zabývající se vývojem a strategiemi pro země třetího světa je dotazována organizací zaměřenou na dobrovolnou pomoc mladých lidí, na jejich schopnosti, nadání, postoje a důležité zkušenosti. Cílem pohovorů je získat představu o hodnotě pomoci, kterou mohou dobrovolníci přinést. Skupina potom provede pohovor s učitelem v roli různých pochybných, ale nadšených dobrovolníků a má se dohodnout, jak kterého z nich hodnotit.

HRY S ROLÍ PRO CELOU SKUPINU

Popis: Celá skupina (včetně učitele/vedoucího) se chová jako by byla skupinou, která se ocitne tváří v tvář situaci, která náhle vznikla. Řeč a chování jsou omezeny s ohledem na situaci a postavy, které se v ní nacházejí, takže všechno domlouvání ve skupině se musí odehrávat v dané situaci a odpovídat jejímu symbolickému rozměru.

Kulturní souvislosti: Zkušenosti z dětství s hrou na jako; kolektivní představy; týmové hry; vlastní aktivní zkušenosti z filmu nebo divadla hraného s přáteli; kolektivní představy o tom, jak by se mohly skupiny chovat nebo jak by mohly reagovat v různých situacích.

Výukové možnosti: Přirozený přístup k práci, který odstraňuje u člověka napětí z toho, že je při práci se

symboly pozorován ostatními. Skupina musí zvládat problémy rozkrýváním a zároveň vlastním přispěním do komplexní společné hry, která je na pomezí mezi reálným a symbolickým rozměrem této aktivity. Slouží často jako účinný prostředek ke stupňování napětí a k rozvíjení příběhu i jako možnost rozvíjet zájem jednotlivce i skupiny v rámci dramatu.

Příklady:

1. V rámci dramatu zabývajícího se sociálními dopady a souvislostmi spojenými s bojkotem autobusové dopravy v Alabamě v roce 1955 přijme skupina role aktivistů za občanská práva, kteří se účastní v průběhu bojkotu pochodu městem Montgomery v Alabamě. Setkají se se starou černoškou (učitelem v roli), která potřebuje stihnout poslední autobus. Skupina musí setkání zvládnout, jako by se přihodilo právě jim, což vyžaduje, aby se při domlouvání a vyjednávání drželi v hranicích akce, kterou se rozhodli uskutečnit, a aby jednali tak, aby byl bojkot úspěšný.

2. Jako úvod k práci na díle Gheto, které napsal Joshua Sobol, si skupina připraví a potom přijme role v divadelní společnosti v ghetu ve Vilniusu (Litva) v roce 1943. Mají za úkol připravit revui, která by pozvedla morálku nacistických oddílů vracejících se od Stalingradu. Učitel vstupuje střídavě do dvou rolí. V první roli je členem Židovské rady v ghetu, který přesvědčuje herce, aby se akce účastnili kvůli své bezpečnosti – aby přesvědčili nacisty o své užitečnosti, a tím chránili své životy. Druhou rolí je dělník socialista, který vyzývá skupinu, aby hledala způsob, jak prezentovat revui spíše jako akt odporu než jako akt spolupráce. Rozdíl v názorech herců, založených na politických postojích a osobních a sociálních zkušenostech, budou reprezentovány prostřednictvím symbolické dimenze.

JEDEN DEN V ŽIVOTĚ

Popis: Tato konvence směřuje proti proudu času od nějaké důležité události, aby zaplnila mezery v minulosti. Zkoumá, jak se jednotlivé postavy k události dostaly. Skupinami je vytvořen chronologický sled scén, které zachycují hlavní postavu v různých momentech uplynulých čtyřiašedesáti hodin. Po té, co jsou scény zahrány v chronologickém sledu, tak, jak šla jedna po druhé, jsou dopracovány, aby zachytily i součet vlivů ze scén od ostatních skupin.

Kulturní souvislosti: Forma známá z románů, filmu a televize.

Výukové možnosti: Zaměření pozornosti na vlivy a odhalování sil, které vedou postavu k okamžiku konfliktu nebo k rozhodnutí. Zdůraznění toho, jak vnitřní skryté konflikty a napětí formují události a okolnosti děje.

Příklady:

1. Skupina pracuje na novinové zprávě o mladém chlapci, který spáchal sebevraždu v důsledku deprese, způsobené dlouhodobou nezaměstnaností. Den je rozdělen na části a skupiny rekonstruují scény, které ukazují: čtení novin a snídani – noviny tvrdí, že

jsou tisíce volných pracovních míst; návštěva úřadu práce bez jediné pracovní nabídky; hádka s přítelkyní, která si našla nový vztah se starším zaměstnaným mužem; setkání s přítelem ze školy, který žádá peníze na heroin; rozhodnutí nekrást jídlo v místní samoobsluze atd.

NA SKŘIPCI

Popis: Skupina pracující na nějakém tématu má možnost ptát se postav ze hry nebo s nimi hovořit. Tázaný zůstává v roli postavy, kterou hraje. Improvizace může být zastavena "štronzem" a postavě může být dovoleno pohybovat se, aby mohla odpovídat na otázky nebo se postava posadí tak, aby hleděla tvář v tvář tazatelům.

Kulturní souvislosti: Soudy; vyšetřování; křeslo pro hosta; televizní a rozhlasové zprávy; osobní zpovědi; medailony slavných osobností.

Výukové možnosti: Ujasňování motivací a povah jednotlivých postav; podněcování studentů k tomu, aby si všimli vztahů mezi postoji a následnými událostmi i toho, jak události ovlivňují postoje; podpora a prohloubení uvědomování si lidského chování.

Příklady:

1. Skupina se snaží přijít na příčiny delikvence několika dospívajících mládenců. Vytvoří si skupinu těch, kteří dělají potíže a rozbíje ve škole. Aby se zjistilo více o jejich postojích a motivacích, vezme na sebe pět dobrovolníků jejich role a jsou zbytkem skupiny zpovídání o svých postojích ke škole, domovu, rodině, k autoritám atd...

2. Skupina si přečte příběh o rodině, v níž syn žádá svého nevlastního otce, aby přesvědčil mámu, aby mu dovolila mít doma nějaké zvíře. Matka je však pevně rozhodnuta a nechce o tom ani slyšet. Skupina zkoumá ve dvojicích, jak by asi takový rozhovor mohl probíhat. Potom si učitel v roli nevlastního otce sedne do středu kruhu a dívá se na prázdnou židli, přes níž je přehozena synova bunda. Je "natahován na skřípec" skupinou, která hraje hlas jeho syna. Syn se zaměřuje na selhání a neúspěchy svého nevlastního otce, aby jeho prostřednictvím dosáhl porozumění u své mámy.

ZASLECHNUTÉ ROZHOVORY

Popis: Takovéto rozhovory přinášejí napětí nebo další informace do situace tím, že se dozvíme něco, co nemělo být slyšeno. Skupina nemusí vědět, kdo hovořil, nebo může znát jenom jednoho z nich. Rozhovor může probíhat například mezi špióny nebo může mít podobu pomluv a pověstí. Skupina se může pohybovat v čase dopředu nebo dozadu a znovu vytvořit klíčové rozhovory, které vysvětlují současnou situaci.

Kulturní souvislosti: Špióni; pověsti; pomluvy; tajné naslouchání doma za dveřmi, na ulici, ve škole, v restauraci; odposlouchávání; občanské radiostanice.

Výukové možnosti: Vytváření/výklad důležitých rozhovorů; přemýšlení o významu toho, co slyšíme; uva-

žování o pravdě obsažené ve fámách a pověstech; vnášení napětí a tajemství jako motivace do situace.

Příklady:

1. Skupina se snaží přijít na příčiny neklidu ve státě, který ztratil důvěru ve své vůdce. Do různých oblastí města jsou vysláni špióni, aby tajně naslouchali, co si lidé povídají. Po návratu referují "Generalissimovi" o tom, co slyšeli ve snaze přesvědčit ho, aby bral vážněji problémy svých lidí.

2. Studenti v roli skupiny psychologů pro mladistvé se zabývají problémem mladé černé dívky, která je velice chytrá, ale která se úplně uzavřela před ostatními a stala se agresivní. Učitelka v roli mladého děvčete sedí ve středu kruhu, zatímco skupina hovoří mezi sebou o tom, jaká kdo zaslechl hodnocení a jaké zaslechl rozhovory u svých přátel, v rodině, od učitelů a sociálních pracovníků.

REPORTÁŽE

Popis: Tato konvence poskytuje informace o událostech nebo podává jejich výklad prostřednictvím žurnalistických konvencí – ve formě článků, úvodníků, televizních zpráv nebo dokumentárních pořadů a materiálů. Skupina může být v roli pracovníků sdělovacích prostředků nebo pracovat mimo drama tak aby mohla z odstupů zachytit, co se stalo, přičemž je kladen důraz na to, aby bylo zřetelné, jak mohou být události zkuseny těmi, kdo k nim přistupují zvenčí.

Kulturní souvislosti: Novinové zprávy; zpravodajství; kriminální žurnalistika; bulvární tiskoviny; rozhlasové zprávy; žurnalistický jazyk; osobní zkušenost z práce s tiskem.

Výukové možnosti: Přetlumočení událostí do podoby zpráv, výběr odpovídajícího jazyka a formy sdělení; osnova a rozvržení zpráv, příběhů a obrazů; kontrast v žánrech sdělovacích prostředků: "bulvární" versus "seriózní" tisk; televize versus rozhlas.

Příklady:

1. Ve vesnici se šíří strach z projektu stavby vodní elektrárny. Aby skupina získala odstup od svých rolí vesničanů ohrožených zamýšlenou stavbou, je zasažena do nového rámce. V roli novinářů, kteří nejsou na projektu osobně zúčastněni, má prezentovat argumenty obou stran a informovat o propagační kampani elektrárenské společnosti a protestních aktivitách vesničanů.

2. Skupině pracující na tématu první světové války je ukázána fotografie velice mladého vojáka, který je v šoku po výbuchu dělostřeleckého granátu a hledí do prázdna. Skupina předvádí obrazy, toho, co mohl voják v tuto chvíli ve svém nitru vidět – představy zákopů, smrti, rodiny čekající na zprávy. Skupina je postavena do role žurnalistů, kteří se z fronty vrátili s těmito "fotografiemi". Šéfredaktor si stěžuje na to, že fotografie nejsou dostatečně vlastenecké a že by ohrožovaly morálku národa. Jako součást dramatu následuje diskuse o roli tisku v průběhu války.

ZVUKY ZA SCÉNOU

Popis: Napětí a motivace v dramatu jsou v tomto případě důsledkem pocitu tušené hrozby nebo strachu, který je "cítit ve vzduchu", ale jehož příčina není bezprostředně přítomna. Skupina pracuje s touto tušenou skutečností nebo proti ní. To znamená, že se buď skrývá před tušeným nepřítelem nebo se připravuje na příchod důležité návštěvy. Skupina dostává příkazy a pokyny od někoho, kdo je sám vně dramatu a s nímž se v rámci dramatu nikdy nesetkali tváří v tvář.

Kulturní souvislosti: Strašidla a bubáci; příběhy o zmizelých; plnění rozkazů; konvence "vnějšího nátlaku" v divadelních a mediálních dramatech.

Výukové možnosti: Řešení problémů a přijímání rozhodnutí pod vnějším tlakem; spolupráce na překonání strachu nebo na splnění úkolu; růst napětí a vytváření motivací.

Příklady:

1. Skupina pracuje na příběhu Ishi o posledním "divokém" indiánovi, který byl od roku 1911 čtyři a půl léta držen v muzeu jako živý exponát. Členové představenstva sice vědí, že Ishi přijde, ale nikdo ho předtím neviděl. Jejich úkolem je připravit muzeum pro jeho příchod a uvažovat o tom, jak by se k němu mělo přistupovat a jak by bylo třeba se o něho starat. Motivace pro práci vychází od postavy, která není přítomna, ale jejíž očekávaný příchod vytváří napětí pro drama.

2. Skupina pracuje v rolích zkušených řemeslníků v továrně na ruční výrobu nábytku. Dozvědí se o tom, že jejich podnik bude pohlcen velkou společností, specializovanou na hromadnou výrobu nábytku, a že továrna bude automatizována. Učitel jim v roli prostředníka vysvětluje, že budou dočasně propuštěni ze zaměstnání, ale že někteří zůstanou jako technici u strojů.

UČITEL V ROLI

Popis: Učitel nebo kdokoli, kdo přebírá zodpovědnost za skupinu jako "hybatel", řídí jak divadelní, tak i výukovou složku dramatu zevnitř dramatické situace. Ovlivňuje kontext tím, že na sebe vezme vhodnou roli aby: probudil zájem, řídil akci, podněcoval ostatní k účasti, vytvářel napětí, vedl k opuštění povrchního uvažování, nabízel další možnosti a souvislosti, rozvíjel děj, dával možnost vzájemně na sebe působit v rolích. Učitel nehraje spontánně, ale snaží se zprostředkovat svůj učební cíl tím, že se zapojuje do dramatu.

Kulturní souvislosti: Rozhodčí/soudci; kapitáni mužstev; koučové/ trenéři; jiní dospělí, kteří se zúčastňují her mladých lidí; zábavní umělci; formy interaktivní výuky s otevřeným koncem.

Výukové možnosti: Spolupráce s učitelem uvnitř dramatu a učení vzájemně se domluvit; příležitost pro

studenty i učitele odložit jejich obvyklé role a přijmout role s novými vztahy, ve kterých se mění společenské postavení a míra moci.

Příklad:

1. Vedoucí iniciuje drama zabývající se invaliditou mladého člověka následujícím způsobem: Umístí doprostřed kruhu prázdnou židli a požádá skupinu, aby si představila, že je to invalidní vozík, na který hledí jeho majitel John jako na to, co mu brání být svobodným jako všichni ostatní. Vedoucí vstoupí do kruhu v roli Julie, Johnovy přítelkyně. Čte imaginární dopis (viz též Nedokončené materiály) a žádá skupinu, aby ohodnotila jejich vztah. Dopis říká Johnovi, že je Julie ve vztahu nešťastná, že cítí nátlak a že s ním proto nechce jít v sobotu na večírek.

Vedoucí napíše a přečte dopis tak, aby nabízel mnohoznačnost Juliiných motivů. Je to tím, že se stydí před svými přáteli kvůli tomuto vztahu? Je to tím, že Julie hledá odvahu k tomu, aby prohloubila svůj vztah s Johnem? Je to tím, že John rozbíjí vztah, protože očekává silnější citové vazby od Julie, než mu může nabídnout? Skupina použije Divadlo fórum, aby vybrala a prozkoumala klíčové momenty, které by mohly rozluštit tuto mnohoznačnost:

- setkání Julie a Johna s Juliinými přáteli v obchodě při nákupu; zkoumání Juliina postoje a postoje jejich přátel k Johnovi;
- Julie a John sami doma u Johna; zkoumání toho, co míní Julie tvrzením, že cítí nátlak.

Vedoucí setrvává v roli Julie, aby mohl udržovat víceznačnost a rozvíjel chování postavy v závislosti na jednání studentů v jednotlivých situacích. Různí členové skupiny přijímají roli Johna a ostatních postav a jsou podporováni a provokováni učitelem (obojí jak v roli Julie, tak i mimo ni v roli "hybatele") k vytvoření vlastního obrazu Johna.

Drama vrcholí na večírku. Skupina rozhodne, kam Johna a Julii posadí, a potom improvizují večírek. Učitel v roli Julie přivádí skupinu k tomu, aby prostřednictvím svých rolí hostů na večírku, vzájemnými kontakty mezi sebou a kontakty s Johnem a Julií porozuměla tomuto vztahu a aby se s tímto porozuměním se vyrovnala.

C. POETICKÁ AKCE

Užití: Tyto konvence jsou vhodné jako prostředek umožňující pohlédnout za linku příběhu nebo jako prostředek, který nám umožňuje vědomý posun od realismu nebo epické akce ke konvencím, které akcentují pochopení tvaru a které umožňují zkoumat klíčové symboly a představy, které téma nabízí. Důsledkem posunu do poetické akce je často:

– vyjasnění a obcerstvení pohledu na práci, která se již stává vyčpělou nebo na práci, v níž začíná převládat uvažování pouze v rovině děje a zápletky;

- otevření alternativního komunikačního kanálu, který funguje na úrovni symbolického výkladu;
- zvětšení emocionální účasti

Kulturní zdroje: Pocházejí z konvencí užívaných v divadelním umění, často také pracují s proměnlivým a stylizovaným užitím času, prostoru a daného okamžiku, aby mohly vědomě komunikovat se symbolickým záměrem (Masky, Rituál) anebo jsou užitý mimo předpokládaný rámec tak, že využívají nesourodost a disharmonii (např. Pojdte k nám na scénu).

Míra zaujetí: Někteří studenti dávají přednost práci s poetickými prostředky – myšleno samozřejmě v rámci divadelní činnosti – před epickou akcí, která může být až nepříjemně blízko skutečnému životu. Poetické konvence často vyžadují disciplinovanou, "řemeslně zvládnutou" mluvu a hereckou akci, způsob komunikace je vysoce stylizovaný a je svázán s použitou konvencí. Některé konvence musejí být zvládnuty i jako celek a vyžadují úplnou souhru všech rolí (např. Montáž).

MONTÁŽ

Popis: Montáž proti sobě staví obsah a formu tak, že až karikuje stereotypní a konvenční pohled nebo mu "hází rukavici". Provokuje k novému zamýšlení nad materiálem, který by mohl skončit jen u zápletky. Vytváří zajímavé kontrasty mezi jednotlivými prvky dramatu, které by se normálně neocitly vedle sebe.

Kulturní souvislosti: Fotomontáž; surrealismus; kreslené vtipy; fantastické kreslené seriály; satirické kresby; plakáty; videoklipy; filmy.

Výukové možnosti: Pohled na vztahy mezi obsahem a formou a možnost experimentovat s nimi; nové zamýšlení nad předlohou a nad významy, na něž jsme se dříve vůbec neptali, pomocí šoku z neobvyklých nebo neočekávaných kombinací formy nebo nesourodého spojování obsahu.

Příklady:

1. V dílně zabývající se sociálními souvislostmi Masakru v Perloo má jedna skupina za úkol vytvořit místnost v domě tkalce a druhá skupina místnost v zemanském sídle. Dále scénu zobrazující rodinu tkalců a scénu zobrazující zemanskou rodinu. Práce je před-

váděna v kombinaci jednotlivých složek, takže scéna tkalcovské rodiny je umístěna do zemanského sídla, a naopak a scéna tkalcovské rodiny je hrána pantomimicky, zatímco současně je slyšet dialog zemanské rodiny.

2. Skupina tvoří dokumentární drama s materiály vztahujícími se k první světové válce. Připraví řadu obrazů, které odrážejí téma dramatu: "hrdinská" podoba památníku je postavena do protikladu s živými obrazy psychické a vizuální reality války; ragbyové utkání se mění v souboj na bajonetech.

VÝMĚNA ROLÍ

Popis: Role jsou zaměněny v rámci akce v dramatu, jako hra ve hře, a jedna skupina předvádí ostatním, jak si myslí, že bude druhá skupina nebo postava jednat; například bankovní lupiči se chovají tak, jak předpokládají, že se budou chovat strážci banky; vzbouřená posádka předvádí, jak si myslí, že kapitán odpoví na jejich požadavky.

Kulturní souvislosti: Mimikry; imitátorství; rozhovory ve vlastní hlavě; spekulace o reakcích druhých lidí; opičení se po rodičích, učitelích, policistech apod.

Výukové možnosti: Aktivní zkoumání nároků a náptí, které sebou přináší nadcházející situace; možnost jak předvést hypotézy o chování a reakcích ostatních lidí; příprava na zvládnutí požadovaných situací; pohled na problémy a hledání cest jak je zvládat.

Příklady:

1. V dramatu zabývajícím se morálností západní reklamy ve třetím světě pracuje skupina jako tým obchodníků prodávajících sušené mléko pro kojence. Aby si stanovili a vyjasnili otázky, s nimiž se mohou při prodeji setkat, učitel v roli obchodníka hraje nigerijskou hospodyně, takže tým obchodníků může zkoušet své strategie prodeje a zároveň se učit reagovat na otázky a pochybnosti, které může žena mít. Učitel vstupuje a vystupuje z role ženy, ale i když je mimo tuto roli, je stále v roli obchodníka, který povzbuzuje a řídí tým prodávajících.

2. Jako součást práce na tématu Stejně šance pro všechny skupina mužů–astronautů předvádí, jak si myslí, že by ženy zvládaly jejich práci. Jako odpověď skupina žen–astronautek předvádí, že ony by nechtěly do prostoru s muži a karikují, jak si představují, že by se jim pletli do práce.

DIVADLO FÓRUM

Popis: Situace (kterou vybrala skupina k ujasnění událostí nebo zážitků důležitých pro drama) je zahrána malou skupinkou, zatímco ostatní přihlížejí. Obě skupiny, hrající i přihlížející, mají právo zastavit akci, kdykoliv cítí, že akce ztrácí směr nebo když potřebují pomoci nebo když drama ztrácí přirozenost. Přihlížející mohou vstoupit do děje a převzít roli nebo se k hrajícím připojit.

Kulturní souvislosti: Dávání/přijímání rad.

Výukové možnosti: Výběr vhodné a odpovídající situace; vzájemná pomoc a rady; koncentrace pozornosti na předváděnou situaci; diskuse a schopnost domluvit se o tom, jak dál postupovat; rozdílné přístupy k událostem zpracovávaným prostřednictvím akce.

Příklady:

1. Skupina se zabývá případem historie rodiny, ve které se dal manžel na pití. Začaly se u něho projevovaly výbuchy násilí jako důsledek pocitu selhání v roli otce, manžela a nezaměstnaného dělníka. Skupina se rozhodne pomoci mu tím, že za ním pošle pracovníka Organizace vzdělávání mládeže, aby mu dodal sebe-důvěru a pomohl mu vymalovat byt. Dobrovolník vstoupí do role pracovníka organizace a jde pracovat s učitelem, který je v roli manžela. Když už neví jak dál, zastaví akci a požádá o pomoc; přihlížející ho mohou také zastavit, aby upravili jeho tón a přístup.

2. Skupina dělníků v továrně, jejichž místa jsou ohrožena, jdou na vládní úřad žádat o pomoc při udržení alespoň částečné zaměstnanosti v jejich oblasti. Úředník vysvětluje, že je k dispozici pouze omezený rozpočet a že budou muset podat písemný rozklad, aby jejich případ získal potřebnou prioritu. Přihlížející jim pomáhají posílit argumenty a formulovat jednotlivé body.

HRANÍ V MALÝCH SKUPINKÁCH

Popis: Malé skupinky si naplánují, připraví a přehrají krátké improvizace, aby předvedly své domněnky nebo různé pohledy na nějakou událost nebo její průběh. Improvizace ukazují, jak členové skupinek porozuměli určité situaci nebo zážitku.

Kulturní souvislosti: Parodie; skeče; televizní hry; školní vystoupení; klubové pořady pro rodiny a přátele; pouliční divadlo; didaktické drama; shromáždění.

Výukové možnosti: utřídění myšlenek; výběr obsahu; charakterizace; vytváření dialogů a zachycení událostí; herecké dovednosti; vytváření důvěry v expresivní divadlo.

Příklady:

1. Jako úvod práce na tématu Péče o mladistvé provi-

nilce jsou skupiny požádány, aby zahrály scény ukazující různé kriminální činy, které spojujeme s kriminalitou mladistvých. Skupiny jsou požádány, aby si připravily nejméně jednu postavu, jejíž život může být v další práci podrobněji zkoumán. Učitel očekává obvyklé množství stereotypů a klišé v jednotlivých improvizacích – velká část práce, která potom následuje, může spočívat v utkání se s pohledy a představami, které se objevily na scéně.

2. Při přípravě na prověřování úlohy a funkčnosti systému sociálních služeb skupiny vytvářejí scénky se situacemi, ve kterých je zřejmé, že je jednotlivec nebo skupina nemůže překonat bez nějaké formy podpory nebo pomoci. Skupiny potom diskutují o sociálních souvislostech každé situace a o tom, jaká forma pomoci nebo podpory, kterou sociální služby poskytují, by měla být použita v daném případě.

REKONSTRUKCE

Popis: Někjaká událost, která je všeobecně známá nebo která se stala v minulosti, je rekonstruována tak, abychom odhalili, jak se mohla odehrát, a abychom prozkoumali její sociální souvislosti a napětí. Přitom klademe hlavní důraz na přesnost detailu a autenticitu. Může jít o znovupřehrávání v rámci celé skupiny nebo můžeme pracovat ve více malých skupinkách.

Kulturní souvislosti: Rekonstrukce zločinů; historická dramata; uzavřené televizní okruhy – průmyslová televize; filmy natočené špióny.

Výukové možnosti: Zaměření na detail; zkoumání důležitých informací; reflexe událostí; analýza sociálních vztahů, které se udály.

Příklady:

1. Skupina zabývající se cestami nových osadníků napříč Amerikou v dobách, kdy jediným dopravním prostředkem byly koňské potahy, rekonstruuje pohřeb malého dítěte, které zemřelo během cesty. Skupina se postaví do "fotografie" pořízené v okamžiku pohřbu. Jednotlivci zaujmou takové pozice, které reprezentují odlišné vztahy k úmrtí dítěte i rozdílné postoje lidí, kteří byli tehdy na cestě. Práce skupiny je zaměřena na zkoumání podstaty cesty a typů lidí, kteří toto riziko podstoupili.

2. Detektivové vyšetřující vraždu provádějí rekonstrukci činu, založenou na znalosti oběti, jejího sociálního zázemí, pozice, ve které byla nalezena a na základě dalších získaných informací.

RITUÁL

Popis: Jde o stylizovanou formu, vázanou tradičními pravidly a zákony, obvykle opakovanou, vyžadující, aby se jedinec podrobil kultuře dané skupiny nebo jejím etickým normám prostřednictvím vlastní účasti v rituálu.

Kulturní souvislosti: rituál přijímání do party; podávání svědectví u soudu; volby; přísaha (např. skautů a jejich vedoucích); přijímání symbolů kmenových společenství (např. amerických Indiánů).

Výukové možnosti: Ideologie nebo etické normy určité skupiny symbolizované a projevované prostřednictvím rituálu ("Co vypovídá tento přijímací rituál o gangu, do kterého vstupujeme?"); řízení a vysoce strukturovaná činnost vyžadující vlastní sebereflexi; povzbuzení jedince uvnitř přehledné struktury.

Příklady:

1. Skupina třináctiletých pracuje na tématu Násilí v ulicích. Rámec dramatu je tvořen událostí, která vedla až k bitce dvou konkurenčních klanů. Aby skupina prozkoumala rozdíly, které vedly k řevnivosti mezi partami, vytvoří dvě ukázky protikladných přijímacích rituálů, které musí podstoupit každý člen party. Prostřednictvím diskuse o rozdílech a podobnostech rituálů dochází k porozumění kulturním a ideologickým postojům těchto dvou klanů.

2. Před mnoha lety přistála na planetě skupina vesmírných cestovatelů. Každý večer se shromažďují, aby si připomněli nějaké myšlenky nebo zvyky z planety Země, které považují za důležité si zapamatovat, aby zůstali civilizovanou společností. Události na nové planetě se však stávají zkouškou pro zachování jejich rituálů: "Do jaké míry může prostředí a touha přežít měnit zákony morálky?"

ANALOGIE

Popis: Problém je rozkrýváán prací na analogické situaci, která zrcadlí skutečný problém. Analogie se obvykle používá, když je skutečný problém příliš blízký a známý; nebo je s ním spojeno příliš mnoho předpokladů; nebo by mohl v některých účastnících vzbuzovat pocit ohrožení a zranitelnosti; nebo slouží k vytvoření spojení mezi známou a neznámou zkušeností.

Kulturní souvislosti: Mýty; legendy; pohádky; metafora; podobenství.

Výukové možnosti: Vytváření a analýza metafor; cesta jak se nepřímo zabývat citlivými/kontroverzními otázkami; hledání spojníc mezi analogiemi a skutečnými problémy vede k uvažování o událostech a k vytváření potřebného odstupu od starých událostí pro jejich nové poznání.

Příklady:

1. Drama, které se má ve skutečnosti zabývat pronásledováním Židů v nacistickém Německu, je prezentováno jako sci-fi příběh o skupině vesmírných cestovatelů, odlétajících z jedné planety, aby našli jinou, kde by byli v bezpečí. Vyberou si planetu jako nový domov a pošlou zprávu všem, kdo jsou pronásledováni na jiných planetách, aby k nim přišli. Nicméně nová planeta je už domovem lidí, kteří nesdílejí stejnou

víru jako nově přichozí.

2. Skupina starších studentů připraví dílnu pro děti ze základní školy, zaměřenou na otázky životního prostředí. Vytvoří analogii pro znečištění životního prostředí jako legendu vyprávěnou v polárních zemích. Poslední z velkých draků je uvězněn pod ledem. Legenda pokračuje a varuje, že "až bude padat popel z Jihu a sníh se změní v bodavý déšť, potom bude drak osvobozen". Studenti přicházejí varovat skupinu mladých "vědců", že se věštba naplňuje.

POJĎTE K NÁM NA SCÉNU

Popis: Jako prostředek k získání nového pohledu na část akce, která se stala vyčpělou nebo sentimentální, je použita radikální změna žánru, takže akce je převedena do některé formy zábavných žánrů, jako jsou soutěžní hry, cirkusová vystoupení, křeslo pro hosta, každodenně vysílané nekonečné seriály, videoklipy atd.

Kulturní souvislosti: Bezprostřední zkušenosti s výše uvedenými žánry.

Výukové možnosti: Odhalování přirozeného žánru původní akce prostřednictvím kontrastu s použitým zábavným žánrem; prověření hodnoty obsažené v původní akci a přenášení těchto hodnot do zábavného žánru samotného; poukazování na potřebu vybírat a třídit při převodu originálu do omezení daných novou formou.

Příklady:

1. Ve hře Trafford Tanzi transformuje Claire Luckhamová problémy vztahující se k jednotlivým pohlavím a jejich očekáváním do podoby souboje dvou zápasníků v ringu.

2. Skupina pracující na tématu Vzdělávání předvádí napětí, které vzniká v důsledku systému zkouškových testů, jako koňské dostihy s dostihovými překážkami a příslušným komentářem.

3. Jako součást dramatu zabývajícího se otázkami bydlení z pohledu etnických minorit jsou události hrány ve stylu čínské opičí legendy, příběhu o Anansim a jako část eposu Rámájana.

MASKY

Popis: Na masky se občas hledí, jako by byly použitelné pouze pro výsledné předvádění práce. Ale masky v sobě mají obrovský náboj, umožňující změnit pohled na situaci a ovlivnit vzájemný kontakt. Existuje rozsáhlá škála masek: plná/poloviční, postava/anonym atd., které mohou být s nevelkými náklady vyrobeny i samotnými studenty.

Kulturní souvislosti: Maškarní večírky; maškarní plesy; touha vzbudit bezpečnými prostředky strach, hrůzu i smích; potřeba chovat se ztřeštěně a nepřiměřeně ve známých situacích; rituály a ceremoniály, kde osobnosti účastníků jsou mnohem méně významné než postoje, které reprezentují; líčení.

Výukové možnosti: Masky vytvářejí jiný druh odstupu a zcizení než ostatní konvence, vedou diváka k jinému způsobu pohledu a herce k pečlivému zvažování toho, co sám přináší; zkoumání nepřiměřenosti a grotesknosti; způsob jak umocnit vnímání rituálu.

Příklady:

1. Třída přijme roli fiktivního mezinárodního společenství, aby prozkoumala možné obavy, sny a tužby této úzce provázané skupiny lidí a aby porozuměla kořenům a příčinám těchto citů. Komunita má společná rituální shromáždění, na kterých si její členové navzájem vyprávějí příběhy z minulosti. Tento rituál připraví skupiny vybavené jednoduchými maskami tak, aby obsah jednotlivých příběhů nebyl oslabován úzkou spojitostí se skutečnou osobností vypravěče. Poté, co jsou příběhy odvyprávěny, zkoumají se otázky, které v nich byly obsaženy.

2. Třída zkoumá rozpoložení matky, která se nemůže smířit se situací, v níž se ocitla její dcera, a rozhodne se podat do novin inzerát nabízející k adopci dceřino nelegitimní dítě. Scéna v inzertní kanceláři je nejprve zahrána s odkrytými tvářemi, a potom s maskami.

3. Při práci na dramatickém projektu zabývající se zhoršující se nezáviděníhodnou situací mladých bezdomovců, použije skupina neutrální polomasky pro všechny role úředníků a dospělých jako symbol jejich pohledu, který vyjadřuje nerovnováhu moci mezi jezdincem a mašinérií státu.

TITULKOVÁNÍ

Popis: Skupina vytváří slogany, nadpisy, jména kapitol, slovní titulky k tomu, co právě vidí. Skupina je požádána, aby shrnula svoji práci v jedné větě, sloganu; nebo skupina pracuje podle zadaného titulku; nebo slovně stručně shrnuje obsah scény; nebo vytváří titulky k práci jiné skupiny.

Kulturní souvislosti: Inzeráty; plakáty; reklamní slogany; názvy jednotlivých dílů televizních seriálů; názvy soch a obrazů; názvy písní; názvy alb; záhlaví kapitol.

Výukové možnosti: Přesnost popisu; výběr vhodné formy a jazyka; vědomý rozbor zkušenosti a nacházení jejich podstaty; shrnování zkušeností.

Příklady:

1. V dramatu, zabývající se odvodem do armády, vytvoří skupina náborový plakát z první světové války poté, co se seznámí s autentickými příklady. Zatímco každá ze skupin ukazuje svoje plakáty, přihlížející navrhnou texty pro předváděné kresby. Stejně cvičení je zopakováno i pro dnešní inzeráty tak, aby mohlo být provedeno porovnání mezi nábojem do armády v čase války v protikladu s časem míru.

2. V dramatu zabývající se napětím v rodině vytvoří skupina obrázek, který představuje rodinu jako fotografii (např. obrázek pro veřejnost, jak by chtěla rodina navenek působit). Potom skupina napíše různé titulky k obrázku představujícímu různé pohledy na něj tak, jak je mají jednotliví členové rodiny.

PŘEDEM PŘIPRAVENÉ ROLE

Popis: Jiný učitel, rodič, student nebo starší žák přichází do dramatu, aby hrál roli přesně a autenticky, tzn. že nikdy neopouští svoji roli. Úkolem učitele je usnadnit setkání skupiny s tímto člověkem v roli a vést skupinu k zájmu o jeho problémy, potřeby, životní styl a v hledání odpovědí na výzvy, které v sobě postava přináší.

Kulturní souvislosti: Cizinci; pomoc potřebným lidem; cizí návštěvníci ve škole; výstřední lidé ve společnosti; setkání s lidmi s odlišným kulturním zázemím.

Výukové možnosti: Využití někoho, kdo reprezentuje diametrálně odlišný styl, se stává výraznou pomocí při práci; pomáhá vytvořit soustředění a napětí; klade na skupinu jak citové, tak rozumové požadavky, např. když postava vůbec neopustí danou roli; přesunutí důrazu na důležitost mezilidských vztahů.

Příklady:

1. Učitel chce pracovat s mladými lidmi tak, že se odvolává na jejich přirozenou potřebu pomáhat lidem, kteří mají nějaké potíže. Skupina je v roli mediců/sociálních pracovníků, učitel má roli doktora, který je přivádí k mladé dívce (další vedoucí v předem připravené roli) sedící shrbeně, úzkostlivě a nervózně svírající něco v ruce. Doktor vysvětluje, že žena byla nalezena u průplavu, odkud byla dopravena sem, ale že on s ní nebyl schopen navázat kontakt. Mohou jim pomoci?

2. Skupina dětí ze čtvrté třídy se detailně připraví, aby mohla předvést cestu vyhladovělého kmene amerických Indiánů. Kmen je přijat do místní školy, kde je potká skupina dětí, které je hledaly, a eventuálně se připojí k jejich kmeni. Učitel na sebe vezme roli majitele pozemků, který se jich chce zbavit.

PANTOMIMICKÉ AKTIVITY

Popis: Tyto konvence kladou důraz spíše na pohyb, akci a fyzické reakce než na dialog nebo přemýšlení. Může v nich být omezeně použita i řeč jako pomoc při hraní role, v jednání postavy, místo toho aby sloužila k popisu tohoto jednání.

Kulturní souvislosti: Némé filmy; archivní materiály; taneční aktivity; sny; šarády, slabikové hádanky; hry bez mluvení; dokumentární snímky s doplněným komentářem; přeplněná ulice; trh; fotbalové utkání.

Výukové možnosti: Aktivní činnost, která plně zaměstnává účastníky; výběr pohybu vhodného k dané akci; podpora gestiky a řeči těla; vhodný způsob jak navodit situaci, např. dělníci na výrobní lince, horníci pracující na razicím štítu; může jít o stylizaci zvýrazňující pohyb prostřednictvím tance, který zdůrazňuje na pozadí význam akce; impulzivní/agresivní akce mohou být zvládnuty ve zpomalení.

Příklady:

1. Skupina, zabývající se příčinami generální stávkou, vytvoří pantomimické etudy, aby ukázala typické rysy práce v dolech. Členové skupiny se chovají, jako by byli dokumentaristé, kteří hledají v archivu materiál pro úvod televizního pořadu vztahujícího se ke stávce. Filmové šoty jsou z životních situací horníků a ukazují např. horníky při rubání, příchody člověka, který přejímá jejich práci, spouštění v těžební kleci, truchlení rodin u šachty po důlním neštěstí. "Záběry" jsou pak přehrávány zpomaleně a simultánně, zatímco učitel zpívá píseň Neštěstí v Gresfordu *). V důsledku zpomaleného pohybu a zpěvu písně je pozornost upoutána k významu akce a k tomu, co má vyjádřit.

*) J. a G. Beer: Delights and Warnings (Macdonald)

OBŘADY

Popis: Skupiny připravují zvláštní akce, aby upoutaly pozornost, připomenuly nebo oslavily nějakou kulturní nebo historickou významnou událost.

Kulturní souvislosti: Svatby; pohřby; významné dny; svátky; narozeniny; přehlídky; děkování; poliční vystoupení.

Výukové možnosti: Vyhledání přiměřené akce, aby chom upozornili na to, co se odehrálo nebo má odehrát v dramatu; možnost jak získat účastníky pro práci na představení; reflektivní přístup, kombinovaný s vlastními zkušenostmi z oslav; snadno zvladatelná strukturovaná činnost; souběžné zapojení celé skupiny; konvenci je možné užít při ukončení nebo pro rekapitulaci již ukončené práce.

Příklady:

1. V dramatu zabývající se Důsledky změn, vybuduje skupina vesnici ohroženou stavbou hydroelektrár-

ny. Aby skupina získala vlastní pocit vztahující se k minulosti vesnice, je požádána, aby vytvořila obřad k oslavě odhalení památníku obětem války. Práce obsahuje vytváření obrazů představujících památník, textů pro tuto příležitost, přípravu projevů, výběr hudby a písní, které budou odhalení doprovázet, vytváření kontrastních příspěvků od mladých lidí, veteránů i těch, co se do vesnice teprve nedávno přistěhovali.

2. V průběhu práce zaměřené na to, jak působí věznění na ženy a jejich rodiny, jsou skupiny představující rodiny, přátele a lidi z okolí požádány, aby pro ženu, která byla uvězněna za zabití muže, který ohrožoval její děti, vytvořili slavnost Návratu domů. V případě slavnosti musí mít skupina na mysli osobnost ženy, její zločin, důsledky věznění a očekávání, týkající se její budoucnosti.

LIDOVÉ A FOLKLORNÍ TVARY

Popis: Skupiny mohou pracovat na tom, jak vypadá "tradiční" umění imaginární kultury, např. jak kmen slaví narození nové královny; nebo vymyšlená lidová forma může být použita jako prostředek k uvedení do nového dramatu; nebo skupina může pracovat v rámci existující lidové formy, aby jejím prostřednictvím zkoumala kulturu, kterou tato forma reprezentuje, nebo aby se pokusila porozumět zkušenostem, které jsou v ní obsaženy.

Kulturní souvislosti: Mýty; legendy; popěvky; lidové písně; tradiční tance; primitivní malby; lidová hudba; lidové tance; folkloristické formy; rock and roll; jazzové tance atd.

Výukové možnosti: Práce ve struktuře a hranicích tradičních forem; vcitění se a identifikace s cizím historickým a kulturním kontextem vlastní účastí v příslušném uměleckém tvaru; zkoumání tříd a kultur prostřednictvím lidových forem těchto tříd a lidových forem menšin.

Příklady:

1. Skupina vědců se zúčastní pokusu, aby zjistila, jak primitivní komunita přežívá v podmínkách divočiny. Místo toho, aby prezentovala výsledky svých výzkumů tak, že by četla zápisky a přehrávala magnetofonové záznamy, rozhodne se předvést ostatním lidové formy, které užívá imaginární kmen k zaznamenání a vyjádření důležitých událostí ve svém životě.

2. Skupina zabývající se historií hornictví a vývojem hornické společnosti hraje události, jejichž témata jsou předávána v písních, jako jsou např. Neštěstí v Gresfordu, Havířovo vychloubání, Bědování havířovy ženy. Akce jsou přehrávány, zatímco učitel zpívá písně.

REVUE, KABARET

Popis: Jde o řadu scén nebo hraných výstupů, které mohou nebo také nemusí být vzájemně svázané. Jsou to ohlédnutí za sociálními situacemi a postoji lidí. Tato ohlédnutí vznikají bez potřeby zařadit je do jednotící zápletky nebo dějové linky a bez potřeby najít společný tvar nebo herecký styl.

Kulturní souvislosti: Sólově vystupující komici; televizní revuální pořady.

Výukové možnosti: Získávání smyslu pro široký dosah událostí, jejich dopad na jedince a na sociální rámec, který se kolem nich vytváří.

Příklady:

1. Skupina, která pracuje na projektu zabývajícím se návrhem charty občanských svobod, vytvoří sérii krátkých scének a skečů na nedávno plánovanou vládní vyhlášku, např. na část týkající se vzdělávací reformy atd.

2. Jako cesta vedoucí k porozumění, jak široké jsou kulturní odlišnosti v rámci vlastní školy, připraví skupina slavnost zaměřenou právě na tyto odlišnosti. Využije k tomu reprezentativní výběr z rituálů, příběhů a folklorních forem, zastoupených kultur.

D. AKCE S REFLEXÍ

Užití: Tyto konvence použijeme, když je potřeba postavit se mimo akci a najít příčiny problémů, které se objevily. Nebo jako prostředek umožňující ohlédnout se a zpětně komentovat nějakou akci. Dává skupině možnost vyjadřovat to, co si postavy myslí, nebo umožňuje členům skupiny podávat "psychologické vysvětlivky" a tím vstoupit do probíhající akce.

Kulturní zdroje: Konvence jsou převzaty z divadelních, filmových i rozhlasových děl, kde je průběh děje "roztrhán" nebo přerušován, aby bylo možné vyjádřit psychologický pohled na probíhající události. To vyžaduje pomalejší tempo ve srovnání s přirozeným během času a promyšlené používání prostoru i předmětů, aby vznikla vhodná atmosféra pro reflexi.

Míra zaujetí: Mnoho z těchto konvencí vyžaduje osobní angažovanost a velkou míru opravdovosti a citlivosti, jejichž udržení může být pro některé studenty složité. Řeč a akce směřující k reflexi je závislá na schopnosti abstrakce a schopnosti a ochotě přinášet do dramatu svoje subjektivní výpovědi. Některé z těchto konvencí vyžadují komplexní ztotožnění se, např. v těch případech, kdy přihlízející nabízejí myšlenky těch, co hrají, zatímco hrající předvádějí fyzickou akci.

ZACHYČENÍ OKAMŽIKU

Popis: Používá se jako reflektivní prostředek k označení místa nebo okamžiku v dramatu, kdy se objevil nový pocit nebo došlo k pochopení nějakého problému. Jedinci (ve skupinách nebo samostatně) užívají další konvence, aby vyjádřili tento pocit nebo pochopení nebo aby dále zkoumali dané místo nebo okamžik.

Kulturní souvislosti: básně, příběhy nebo obrazy vzniklé jako reakce na důležitou událost – smrt, narození, první polibek, ublížení, zklamání, politické události; upomínkové fotografie; noviny; památníky; sochy, civilní a jejich hrdinské verze, obrazy atd.

Výukové možnosti: Výběr a vyjádření okamžiků, na něž se chceme v dramatu soustředit; hledání forem pro vyjádření osobních myšlenek a pocitů; konkretizace reflexe a její analýza prostřednictvím jejího vyjádření; nasměrování k citlivějšímu vnímání práce.

Příklady:

1. Jako završení několikátýdenní práce, zabývajících se nejrůznějšími aspekty první světové války, se studenti vrátí do místa a prostoru v dramatickém studiu, kde sami cítí svůj vlastní okamžik nového pochopení, ke kterému u nich došlo. Někteří "označí" zákopy, někteří verbování, někteří doručení dopisů, někteří získání nových dovedností, někteří písně. Ve skupině se hovoří o okamžicích, které si jednotlivci vybrali, a potom se prostřednictvím živých obrazů, básní, improvizací, tance/pantomimy předvádí okamžik porozumění a pocity s ním spojené.

OKAMŽIK PRAVDY

Popis: Jde o možnost, jak prostřednictvím diskuze zaměřené na reflexi rozšířit drama o situace, které předurčily vyústění dramatu. Dobrovolníci hrají spontánně tyto klíčové momenty s napětím a zaujetím hlavních postav, se snahou vytvořit pro zbytek skupiny to, co by se stalo ve skutečnosti, místo toho, aby se snažili o zábavnost nebo divadelnost tohoto okamžiku. Scéna je potom hrána dalšími dobrovolníky, dokud není skupina spokojena s tím, že situace je skutečně pravdivá.

Kulturní souvislosti: Filmy natáčené tak, aby zachycovaly normální život; dokumentaristika; sledování sportovních událostí; sledování událostí v běžném životě.

Výukové možnosti: Umožňuje účastníkům vyjádřit jejich porozumění dramatu v akci, místo v diskuzi; umožňuje zkoumat své apriorní úsudky a domněnky v akci; zdůrazňuje vliv kontextu na lidské

jednání; pomáhá vytvářet kritický přístup k osobním a sociálním vlivům třídy, pohlaví, rasy a schopností.

Příklady:

1. Při zkoumání sociálních a ekonomických rozdílů mezi tkalci a zemany v době masakru v Perloo skupina zkouší, co by se asi stalo, kdyby se zemaní a tkalci potkali v úzké aleji v noci před masakrem. K vyznačení cesty v aleji použijí židle. Dobrovolníci představují tkalce a zemany, kteří jdou proti sobě alejí a v určitý moment se potkávají. Zbytek navrhuje, jaké jsou jejich myšlenky během cesty. Momentem pravdy pro dobrovolníky je rozhodnutí a předvedení toho, kdo ustoupí a proč.

2. Drama se zabývá rozparem, ve kterém se ocitne dívka nakupující se svým nejlepším přítelem, který přitom ukradne svezet a uteče z obchodu bez ní. Dívka je zadržena členem bezpečnostní služby, který po ní chce, aby udala jméno svého přítele, jinak bude vyšetřována jako spolupachatel krádeže. Skupina zkouší různé alternativy toho, co by se mohlo stát, až se přátelé příště potkají.

VYPRÁVĚNÍ

Popis: Může se odehrávat uvnitř nebo mimo rámec dramatické akce. Učitel/vedoucí může vytvářet příběhovou linku, atmosféru nebo komentář, může iniciovat drama, uvést do pohybu akci, vytvářet napětí; nebo účastníci vyprávěním podávají zprávu, o tom, co se stalo, formou příběhu, doprovázejícího akci: "Přišli jsme až k řece a viděli jsme, že most je zničen, a tak..."

Kulturní souvislosti: Klíčový moment dětských her – "Teď jsem mrtvý, ale až přijdeš, tak obživnu, a pak se podíváme po ostatních"; na úrovni dospělých potřeba dospělých připravit se na události tím, že se o nich nejprve pohovoří, např. schůze, na kterých někdo požaduje, abychom se zaměřili na skutečné problémy.

Výukové možnosti: Poskytnutí informací ve známé formě s citovým zabarvením; dodávání tvaru a formy činností; vzbuzování zvědavosti a zájmu; zvyšování porozumění atmosféře, místu a poetickému obsahu; umožňování vzniku pocitů a nálad; aktivita řízená obsahem a tvarem vyprávění.

Příklady:

1. V dramatu, ve kterém skupina vědců žije jako primitivní komunita, vědci přehrávají svůj den výzkumů, zatímco jeden člen skupiny rekapituluje události ve formě vyprávění.

2. Skupina vědců se chystá prozkoumat UFO, které přistálo na odlehlém místě. Zatímco se pomalu blíží

k objektu, učitel užije vyprávění, aby zpomalil jejich postup, vytváří atmosféru okamžiku, navrhuje postoje vědců a jejich očekávání, vytváří napětí a pomáhá uvěřit situaci.

3. V dramatu o narušeném dítěti skupina přehrává událost ze školního dne tohoto dítěte, zatímco jsou nabízena rozdílná vyprávění: příběh podle učitele, podle dítěte, podle jeho kamaráda. Kontrasty mezi jednotlivými úhly pohledu jsou zdůrazněny odlišnými příběhy a rozdíly mezi příběhy a akcí, kterou vidíme.

STOPOVÁNÍ MYŠLENEK

Popis: Tato konvence zveřejňuje soukromé myšlenky a reakce postav v roli v daných okamžicích akce tak, aby vznikly postoje reflektující události a zároveň se ukázal kontrast mezi soukromými myšlenkami a snahou udržet vnější vystupování a dialog. Akce může být "zmrazena" a z účastníků mohou být "vypumpovány" jejich myšlenky, anebo naopak myšlenky mohou být připraveny předem tak, aby byly v souladu s předváděnými živými obrazy.

Kulturní souvislosti: Tajemství; obavy; naděje; udržování zdání.

Výukové možnosti: Vytváření myšlenek vyžaduje reflexi a analýzu situací a rolí; naslouchání myšlenkám ostatních vytváří pocit odpovědnosti a vnímavost k obsahu práce; akce je zpomalena, aby umožnila hlubší porozumění významům, které jsou v ní obsaženy.

Příklady:

1. Skupina pracuje na tématu útěků z domova Runaway, v kterém jsou zdůrazněny rozdílné úhly pohledů – rodičů, mladých lidí, pracovníků veřejných služeb, dobrovolných organizací atd. Otec přichází do Londýna, aby našel svou dceru, a zjistí, že je na jednotce intenzivní péče, kam se dostala v důsledku prochlazení, když přespávala po nocích venku. Skupina vytvoří obraz, který představuje to, co otec vidí, když otevře dveře nemocničního pokoje. Je provázen přítelem své dcery a sociálním pracovníkem. V pokoji jsou také doktoři – jak zkušeni, tak medici, sestřičky, kněz a reportér, který sleduje její příběh. Jakmile vstoupí otec, akce se "zmrazí". Všichni zkamení a každý nahlas zveřejní svoje osobní myšlenky/reakce.

2. V rámci práce na Evakuovaných polovina skupiny hraje, jak si lidé připravují zavazadla na odjezd; druhá polovina slovem vyjadřuje myšlenky, které lidem mohly během balení běžet hlavou.

CELISTVÁ OSOBNOST

Popis: Během úvodní práce na postavách, ještě před zkoumáním jejich reakcí na hlavní situaci, se skupina rozdělí do dvojic a vytvoří dialogy, v nichž se setkává hlavní postava s další postavou z příběhu v některém z klíčových okamžiků života hlavní postavy. Tento moment může být vybrán buď ze skutečných nebo smyšlených událostí, z minulosti nebo budoucnosti. Dvojice se rozhodne pro co nejpravděpodobnější rámec situace a pokusí se co nej přesněji určit jednání postavy na základě analýzy jejich základních dispozic.

Kulturní souvislosti: Princip vyprávění v literatuře; filmy, v nichž více herců postupně hraje jednu postavu od dětství do jejího stáří.

Výukové možnosti: Tato konvence vyžaduje určit další vývoj na základě detailního rozboru známých charakteristických rysů postavy; nabízí možnosti pohledu na vývoj individuálních přístupů, hodnocení a motivací na široké ploše různých sociálních vztahů a možného dalšího vývoje; dovoluje odhadnout vliv těchto faktorů a vytváří mnohem komplexnější a ucelenější postavu pro její následné zkoumání.

Příklad:

1. V dramatu zabývající se otázkami trestu smrti si učitel vybere téma spojené s případem vraždy z roku 1950, který vyústil v oběšení mentálně retardovaného Bentleyho. Skupina má v úmyslu, aby se klíčovým momentem v dramatu stalo čtení posledního dopisu, který napsal Bentley rodině. K přípravě tohoto momentu vytvoří skupina řadu setkání, která zkoumají protektorský vztah rodiny k němu, jeho vykořisťování, jeho vztahy ve skupině vzájemně si rovných lidí, jeho neotesané chování k lidem opačného pohlaví a jeho strach z lidí, kteří představují autoritu, např. z vězeňských dozorců, soudního senátu atd. Tyto improvizace jsou nakonec řízeny členem skupiny v roli Bentleyho, který uvádí do pohybu výběr z práce jednotlivých dvojic tak, že se vedle nich postaví.

TAHLE CESTA, TAMTA CESTA

Popis: Tato konvence se užívá jako prostředek k vyjádření rozdílů v tom, jak různé postavy interpretují tutéž klíčovou událost a k ukázání toho, že úhly pohledu mohou být vyjádřením skrytých zájmů zúčastněných postav. Skupina přehraje verze události podle jednotlivých postav, klade důraz na detaily rozdílů a snaží se využít tyto detaily k lepšímu porozumění těmto postavám.

Kulturní souvislosti: Svědectví obhajoby/obžaloby v soudních sporech; rozdíly v novinových zprávách;

stranické politické zpravodajství; báchorcky; dohady o tom "kdo si s tím začal?", atd.

Výukové možnosti: Konvence umožňuje skupině zjišťovat a zpětně si uvědomovat míru předsudků a tendencí, která vzniká při popisu jedné a téže události; vybízí ke zkoumání vlivu zájmů sociální třídy, rasy a pohlaví na individuální úhel pohledu.

Příklady:

1. Skupina využije následujících vět napsaných Yellow Wolfem jako výchozího bodu pro drama zabývající se kolonizací amerického Západu: "Bílí říkají pouze jednu stránku a říkají to proto, aby se sami sobě líbili. Říkají mnohé, co není pravda. Jen o svých nejlepších činech a jen o nejhorších činech Indiánů mluví bílý muž."

2. Jako součást dramatu, ve kterém se pátrá po příčinách násilí v místních dolech, hraje skupina události podle popisu tak, jak je podává tisk – na celostátní i na místní úrovni, vedení šachty, demonstranti a místní policie.

PODÁVÁNÍ SVĚDECTVÍ

Popis: Učitel v roli nebo jiná osoba pronáší monolog, který si dělá nárok na to, aby byl objektivní informací o události. Avšak ve skutečnosti jde o ryze subjektivní vyprávění z pohledu svědka. Informace je často podávána s emocemi tak, jako svědectví u soudu nebo při vyšetřování.

Kulturní souvislosti: Ústně tradované rodinné příběhy zaznamenané v knížkách; soudní dramata ve sdělovacích prostředcích; vyslechnutí různých popisů jedné události, např. vlastního popisu, popisu učitele, kamaráda; televizní publicistické pořady; monology v divadelních hrách a filmech; historie sociální skupiny; životopisy.

Výukové možnosti: Skládání události ze zaujatých výpovědí a odpovědí podávaných v afektu; zjišťování a odhalování míry předsudků a zaujatosti; zařazení události do kulturního a sociálního kontextu; spojování postav s událostmi; dotváření a formování příběhů tak, aby odpovídaly tomu, kdo je vypráví.

Příklady:

1. Při práci na tématu o čarodějnických procesech skupina vyslechne svědectví o honu na čarodějnice podané nejprve matkou oběti a potom otcem. Ostatní osoby, buď více, či méně zasazené události, vyprávějí jako by to bylo o nějakou dobu později, kdy už měli možnost celou událost reflektovat. Tyto monology jsou pak postaveny do protikladu k tomu, jak titíž svědkové vypovídali u čarodějnic-

kého procesu. Skupina dochází k poznání o lidech zúčastněných na události během diskuze o subjektivitě obsažené v každém svědectví a o tom, co to vypovídá o jednotlivých svědcích.

2. Skupina se zabývá souvislostmi spojenými s pronásledováním a předsudky vůči skupině lidí, kteří byli donuceni odletět ze své planety, aby našli svobodu. Po několika generacích se účastní na "vzpomínkovém shromáždění", na kterém nejmladší člen z každé rodiny vypráví jeden ústně tradovaný příběh z historie pronásledování, který je předáván v rodině, "aby nezapomněli".

VNITŘNÍ HLASY

Popis: Skupina používá tuto konvenci k tomu, aby si uvědomila souvislosti složitého rozhodnutí, před nímž stojí postava v dramatu – ostatní členové skupiny představují a mluví jako možné protikladné myšlenky postavy v daném okamžiku nebo představují kolektivní svědomí, které dává postavě rady, založené na morální a společenské volbě.

Kulturní souvislosti: Vlastní zkušenosti s vnitřními hlasy; vnitřní hlas ve filmu nebo televizi; promluvy herců na divadle pronášené jen k divákům.

Výukové možnosti: Postava si začíná lépe uvědomovat problém, před nímž stojí. Ostatní se vyjadřují, začínají být do situace vtažováni a ovlivňují bezprostředně nadcházející akci; zvýšení napětí a zpomalení akce, aby mohlo dojít k hlubší reflexi.

Příklady:

1. V dramatu zabývající se mladou afrokaribskou dívkou, snažící se překonat hrůzu z party bílých kluků si dívka musí vybrat cestu domů. Buď dlouhou cestu oklikou, nebo nejkratší cestu, která ale znamená střetnutí s partou. Zbytek skupiny ze sebe vytvoří křížovátku, na níž se musí dívka rozhodnout. Dívka stojí uprostřed "křížovátky". Ostatní se jí snaží poradit podle toho, zda jsou součástí "dlouhé" nebo "krátké" cesty.

2. Přítel dívky, která zápasí s rozhodnutími, které se týkají její sexuality, se rozhodne pro fyzický nátlak na ni. Skupina vytvoří ze svých těl úzkou klikatou chodbu vedoucí k dívčině pokoji. Dívka tvoří konec "chodby". Přítel podnikne svoji cestu chodbou a skupina představuje konflikt v jeho svědomí – tak, jak kolem nich prochází.

3. Skupina se zabývá závažnými důvody, které mohou přimět mladého člověka, aby opustil svoje rodné město. Dívka sedící na nádraží si není jista, zda má odjet, nebo zůstat. Zbytek skupiny k ní hovoří jako hlasy její mámy, jejího přítele, učitele/zaměst-

navatele a ostatních, kdo by mohli ovlivnit její rozhodnutí.

4. Jako prostředek zkoumání propasti mezi tím, co je řečeno, a tím, co je myšleno, stojí v hádce mezi dívkou a její matkou spolu s postavami dva "stíny" a vyslovují nahlas dívčiny a matčiny myšlenky během hádky.

Vybral a přeložil Radim Svoboda

Rozmnoženo jako interní pracovní materiál výhradně pro potřeby seminářistů Dětské scény 1995

